

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 11 JANUARI 1961 - No. 2268

Bij de Rijksdienst voor het Nationale Plan kunnen worden geplaatst:

WETENSCHAPPELIJKE MEDEWERKERS

Gevraagd worden:

- 1e. een academicus met sociologische, sociografische of sociaal-geografische opleiding;
- 2e. een academicus met opleiding economie of econometrie;
- 3e. een academicus met economische of economisch-geografische opleiding.

Enige ervaring op het gebied van het planologisch onderzoek strekt tot aanbeveling.

Salaris naar gelang van leeftijd en ervaring volgens het rangenstelsel adjunct-planoloog/planoloog/planoloog 1e kl. (f. 540,— tot f. 1113,— p.m. excl. huurcomp. en vakantietoeslag). Eigenh. geschr. soll. onder no. 5191/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) in te zenden aan het bureau Personeelsvoorziening v. d. Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

Ter uitbreiding van de juridische staf

van een te Amsterdam gevestigde
Maatschappij met dochterondernemingen in het buitenland wordt gezocht:

bekwaam jong jurist, R.K.,

die reeds over enige praktijkervaring beschikt.

Een werkelijk prima kracht met inventieve geest wacht een zeer goede — hoog gesalarieerde — levenspositie waaraan een adequate pensioenregeling is verbonden.

Eigenhandig geschreven brieven onder bijvoeging van goedgelijkende foto onder no. E.-S.B. 2-1, Postbus 42, Schiedam.

Financiering
en verzekering
van invoer-
uitvoer-
en
transito-zaken

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010 of 01800) 5 29 39. Administratie:
(010 of 01800) 3 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Postkantoor Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 6 93 00, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

Exodus

Volgens Van Dale's Woordenboek betekent het Griekse woord exodus: uittocht. Of vertaald in demografisch vakjargon: de migratie van een grote groep mensen binnen een kort tijdsbestek. Het ligt niet bepaald in de Nederlandse aard royaal met het woord exodus om te springen. Bezieet men de ontwikkeling van het aantal in de landbouw werkenden in vele landen, dan lijkt het Engelse begrip „the rural exodus” niet misplaatst.

Hoe dit ook zij, de teruggang van de agrarische beroepsbevolking — zowel absoluut als relatief — is zonder twijfel één van de meest spectaculaire economische verschijnselen. In sommige landen — Frankrijk, Engeland, de Verenigde Staten — manifesteert zich dit verschijnsel al gedurende tientallen jaren. In andere landen — o.a. Nederland — is het echter van betrekkelijk recente datum.

Economisten hebben vaak gewezen op de nauwe samenhang, die er veelal tussen de economische groei en het aantal in de landbouw werkenden bestaat. Generaliserend kan men zeggen, dat „the drift from the land is basic to the process of civilisation”. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de landvlucht in toenemende mate de aandacht trekt. Hiervan getuigen twee bijzonder interessante publikaties, die de trek uit de landbouw en al wat daarmee samenhangt als hoofdthema hebben.

De studie van het International Labour Office te Genève ¹⁾ concentreert zich vooral op de vraag van het „waarom” van de landvlucht. De belangrijkste oorzaak is de vrijwel permanente inkomensdispariteit tussen de landbouw en de niet-agrarische sector. Of om de woorden van een vroegere top-hit te gebruiken „money is the root of all evil”. Met dien verstande dat de inkomensverschillen en de daardoor optredende migratie uiteindelijk zowel de nationale economie als de in de landbouw achterblijvende bevolkingsgroep ten goede komen.

Het I.L.O. typeert de positie van de agrarische bevolking in een aantal economisch sterk uiteenlopende landen. Behalve in hoog-geïndustrialiseerde landen (Verenigde Staten, Canada, West-Europa) wordt de situatie geschetst in landen met een groot agrarisch bevolkingsoverschot (India, Japan) en in landen met een snelle economische ontwikkeling van recente datum (Joegoslavië, Brazilië). Deze keuze accentueert de verscheidenheid in aard en omvang van het agrarische bevolkingsprobleem in de verschillende landen. Het maakt ook duidelijk, dat in het vlak van het beleid geen eenduidige oplossing mogelijk is.

¹⁾ International Labour Office: „Why labour leaves the land”, Geneva 1960.

Voor onze Westeuropese landbouw bevat het I.L.O.-rapport een bijzonder interessante stelling. In de wedloop tussen de toeneming van de produktie van en de vraag naar landbouwprodukten zal de produktievermeerdering aan het langste eind trekken, waardoor de inkomens in de landbouw een neiging tot dalen zullen vertonen.

Deze wedloop tussen aanbod en vraag in de O.E.E.C.-landen vormt in feite de kern van het bijzonder boeiend geschreven boek van Lamartine Yates ²⁾. Voor de periode 1955—1970 schat hij de toeneming van de vraag naar landbouwprodukten op 27 pCt. waar een potentiële toeneming van het aanbod met 35—55 pCt. tegenover staat. Eén van de belangrijkste middelen om het ontstaan van landbouwoverschotten te voorkomen is naar zijn mening een drastische vermindering van de agrarische bevolking. Lamartine Yates is zo bezeten van deze noodzaak en van de grote technische mogelijkheden die er zijn om de arbeidsproduktiviteit in de landbouw te verhogen, dat hij aan het eind van zijn boek schrijft: „Where is the Minister of Agriculture who proposes publicly to halve his farm population and at the same time raise his food production by 50 pCt. at lower unit costs. It would be an exciting thing to put forward and it could be done within a generation of less”.

De mogelijkheden tot een verdere vermindering van de agrarische beroepsbevolking staan of vallen echter met de uitbreiding van de niet-agrarische werkgelegenheid. Lamartine Yates heeft een heilig geloof in de toekomstige ontwikkeling van de Westeuropese industrie.

Dit neemt niet weg, dat thans in de minder geïndustrialiseerde landen van Zuid-Europa de modernisering van de landbouw grote problemen schept. In Italië — 35 pCt. in de landbouw en een sterke bevolkingsgroei — voorziet het Vanoni-plan tot 1965 in de overbrenging van 1 miljoen mensen uit de landbouw naar de industrie. Gelijkijdig is er echter een vrij grote werkloosheid, vooral op het platteland. Om de agrarische bevolking niet te laten verpauperen hebben grote investeringen in de landbouw plaats, die echter bij de huidige stand van de techniek in feite economisch niet verantwoord zijn. Dit is het dilemma waarmee de regeringen in vele Westeuropese landen op dit ogenblik worden geconfronteerd.

Rotterdam.

Drs. R. RIJNEVELD.

²⁾ P. Lamartine Yates: „Food, land and manpower in Western Europe”, Macmillan & Co. Ltd., London 1960, 294 blz., 35/—.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Exodus, door Drs. R. Rijnveld	23	Promotie-perikelen, door Prof. Mr. C. W. de Vries	36
Geen verdrievoudiging, doch verdubbeling van het aantal personenauto's, door Drs. J. D. Buis-sink	24	Notities:	
Van O.E.E.S. tot O.E.S.O., door Drs. F. Kupers ..	31	Managersziekte	33
De waarde van de gulden, door C. A. Oomens	34	Luisterkunst	35
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	38
		Statistieken	38

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. J. Hartemink.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Ticheien; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

In „E.-S.B.” van 24 februari 1960 werd een artikel gepubliceerd van de hand van de heer Drs. L. Becker, waarin het resultaat werd weergegeven van een door hem ingestelde studie naar de te verwachten groei van het personenautopark in Nederland in de komende jaren. Schrijver van onderstaand artikel, de heer Drs. J. D. Buissink, heeft, gezien de opzet en de uitvoering van de prognose van de heer Becker, geen vertrouwen in diens uitkomsten en stelt nu op zijn beurt een prognose op voor het toekomstig aantal personenauto's in Nederland. Kwam de heer Becker tot een verdrievoudiging, de heer Buissink komt tot een verdubbeling van het aantal personenauto's in de eerstkomende tien jaar. Dit houdt in dat het aantal personenauto's in 1970 door hem wordt berekend op ca. 1 miljoen.

Geen verdrievoudiging, doch verdubbeling van het aantal personenauto's

Inleiding.

Men hoort wel eens de mening verkondigen, dat de huidige sterke drang naar motorisering uiteindelijk zal leiden tot een drastische vermindering van het individuele gebruik, dat er van de auto zal worden gemaakt. Dit zou dan in het bijzonder gelden voor de (grote) stad. In dit verband wordt er gewezen op de verkeerscongesties, die zich reeds nu dagelijks, vooral tijdens de spitsuren, in onze grote steden voordoen. Bij verdere toeneming van het aantal (personen)-auto's zou de frequentie van deze „traffic-jams” hand over hand toenemen. Het tijdverlies, de frustraties, parkeer- en andere moeilijkheden zouden de autobezitters er dan meer en meer toe brengen — althans in de stad — geen gebruik te maken van de auto, doch van de fiets of van openbare vervoersmiddelen. Hiermee zou dan tevens een belangrijke drijfveer om zich een auto aan te schaffen aan betekenis inboeten, of zelfs geheel wegvallen. In de lijn van een dergelijk betoog zou het geen zin hebben, om op grond van de huidige ontwikkelingstendities, een prognose op te stellen voor het toekomstige aantal personenauto's, daar de omstandigheden in de toekomst zich dus drastisch zullen wijzigen. Daartegenover zou het nodig zijn, een visie te ontwikkelen over het toekomstige verkeersbeeld. Hierbij zou terdege rekening moeten worden gehouden met nieuwe — althans voor Nederland nieuwe — verkeersmiddelen, zoals Alweg, Metro, e.a.

Zonder dit laatste te willen betwisten, zouden wij er op willen wijzen, dat dezelfde verkeersproblemen — en zelfs op grotere schaal — zich hebben voorgedaan en zich nog voordoen in het buitenland. Desondanks zijn er daar reeds veel hogere autodichtheden bereikt dan in Nederland, terwijl er van een afnemend tempo der motorisering — in absolute zin — nauwelijks sprake is. Wij zien dan ook geen reden om het opstellen van een prognose van het toekomstige autopark reeds bij voorbaat als overbodig te verwerpen. Het nut, dat een dergelijke prognose voor de beleidsinstanties kan hebben, is evident en behoeft dus geen nadere motivering.

De prognose van Drs. L. Becker.

Opdat de uitkomsten van een prognose door de Over-

heid als basis voor het toekomstige beleid geaccepteerd zullen worden, dient vast te staan, dat deze uitkomsten betrouwbaar, althans geloofwaardig zijn. Deze overweging brengt ons tot een kritische beschouwing van de resultaten waartoe Becker ¹⁾ is gekomen. De uitkomsten van de door Becker uitgevoerde prognose liggen, in vergelijking met die van andere prognosen, zeer hoog. Dit is echter zeker geen reden om deze zonder meer als ongeloofwaardig te kwalificeren. Terecht wijst Becker erop, dat alle in het verleden uitgevoerde prognosen in meerdere of mindere mate het tempo der ontwikkeling onderschat hebben. Het is dus zaak om te trachten na te gaan, in hoeverre de opzet en uitvoering van de prognose van Becker vertrouwen in zijn uitkomsten kunnen inboezemen.

De uitkomsten van Becker staan of vallen met de door hem afgeleide en voor de toekomstberekening gehanteerde formule:

$$\left(100 \frac{\Delta D}{D}\right)^* = -71,090 \log D + 2,4605 C + 171,76$$

$$(R = 0,98).$$

In het algemeen dient, om tot een gefundeerde uitspraak te kunnen komen, een dergelijke formule op vier punten te worden getoetst:

1. zijn de in de formule verwerkte basisgegevens voor het gestelde doel de meest geëigende?
2. is de afleiding van de formule mathematisch juist verlopen?
3. blijft de gemiddelde fout van de, met de formule berekende, waarden in de basisperiode beneden een bepaalde grens? Deze grens zou men op 5 pCt. kunnen stellen.
4. is de formule logisch?

Onder de loep der kritiek valt het volgende te constateren:

Ad 1.

Voorop zij gesteld, dat de prognose van Becker, evenals alle andere ons bekende prognosen, in feite neerkomt op

¹⁾ Drs. L. Becker: „De te verwachten groei van het Nederlandse personenautopark” in „E.-S.B.” van 24 februari 1960, blz. 212-216.

een extrapolatie. Immers, op grond van de ontwikkeling in het verleden wordt een bepaalde „wetmatigheid” — door middel van een correlatieberekening — opgespoord en neergelegd in een formule. Deze formule wordt dan aangewend voor de berekening van het toekomstige aantal personenauto's. Impliciet wordt dus gesteld, dat de in het verleden werkzame factoren ook in de toekomst hun invloed op overeenkomstige wijze zullen doen gelden. Overigens is hier o.i. niet het minste bezwaar tegen; wij zien niet goed, op welke andere basis een prognose zou kunnen berusten.

Het doel van Becker is in eerste instantie, een zo goed mogelijke schatting te maken van het toekomstige aantal personenauto's in Nederland. De basisgegevens voor zijn formule ontleent hij echter hoofdzakelijk aan de ontwikkeling in een aantal andere landen. Dit doet niet consequent aan; Becker heeft deze weg echter welbewust gekozen. Hij betoogt „... (dat) men te weinig gebruik (maakt) van ervaringsmateriaal, dat beschikbaar is voor een groot aantal landen met min of meer overeenkomende levensgewoonten en waar de groei van het wagenpark zich reeds in een verder voortgeschreden stadium bevindt, ...”. Geerlings²⁾ neemt stelling tegen dit uitgangspunt, waarbij hij aanvoert, dat ieder land juist een zeer aparte ontwikkeling heeft doorgemaakt. Hij acht het onjuist, een groot aantal factoren — die hij opsomt — uit te sluiten en slechts rekening te houden met één factor: de consumptiestijging per hoofd van de bevolking (de C in de formule van Becker). Hiermee zijn wij het volkomen eens. Het verweer van Becker is in lijnrechte tegenspraak met zijn formule. Hij geeft het belang van de opgesomde factoren voor de omvang van het autopark toe, maar „... over een dergelijke (korte) periode (nl. van twaalf jaar) zijn zij in de meeste gevallen te beschouwen als een — van land tot land verschillende — min of meer constante grootheid”.

Uit zijn formule blijkt echter dat deze grootheid in elk land tot dezelfde resultaten leidt. Een praktisch voorbeeld: uit de berekeningen van Becker blijkt dat, bij gelijke relatieve stijging van de welvaart, de ontwikkeling van het autopark van Nederland precies één cyclus van zes jaar achter is bij de ontwikkeling in België. Dit zou dan gedurende de gehele periode zo blijven. Algemeen gesteld: indien C als variabele wordt uitgeschakeld, zou de ontwikkeling van het autopark in ieder land dezelfde groeicurve volgen. „D geeft aan op welke plaats in de groeicurve een land zich bevindt” (Geerlings). Een grootheid die, ofschoon van land tot land verschillend, toch veroorzaakt, dat de ontwikkeling van het autopark van elk land dezelfde groeicurve volgt, valt buiten ons referentiekader.

Ten aanzien van dit punt kan, dunkt ons, geconcludeerd worden dat het uitgangspunt van Becker in zijn beperktheid niet voldoet. Zou men zich bij het opstellen van een prognose willen laten leiden door de reeds verder voortgeschreden ontwikkeling in andere landen, dan zou terdege moeten worden nagegaan, welk gewicht elk van de mogelijke factoren voor de ontwikkeling in die landen heeft gehad. Met het hiermee verworven inzicht zou dan een prognose voor Nederland opgezet kunnen worden. Het blijft echter o.i. de vraag, of dezelfde factor in bijv. Frankrijk en Nederland ook hetzelfde gewicht zou hebben. In verband hiermee zijn wij van mening, dat een prognose

²⁾ Drs. J. W. H. Geerlings: „Verdrievoudiging van ons autopark in de eerstkomende tien jaar?” in „E.-S.B.” van 21 oktober 1960, blz. 927-929.

van het *Nederlandse* autopark in de eerste plaats gebaseerd dient te zijn op de voorafgaande ontwikkeling in *Nederland*.

Ad 2.

Op het eerste gezicht schijnt alles in orde te zijn. Bij nadere beschouwing blijkt echter, dat het mathematische gras niet geheel vrij van adders is. Voor een goed begrip is het nodig de formule van Becker nogmaals weer te geven:

$$\left(100 \frac{\Delta D}{D}\right)^* = -71,090 \log D + 2,4605 C + 171,76$$

$$(R = 0,98)$$

waarin:

D = de autodichtheid in het basisjaar

ΔD = de absolute toeneming van de autodichtheid in de periode van zes jaar volgende op en met inbegrip van het basisjaar, zodat

$\left(100 \frac{\Delta D}{D}\right)^*$ = de berekende relatieve groei (uitgedrukt in pCt. van D) van de autodichtheid in deze periode.

C = de toeneming (in pCt.) van de welvaart, uitgedrukt in consumptie per hoofd van de bevolking in dezelfde periode (met een vertraging van één jaar).

In de gebruikte notatie gaat het feit verscholen, dat de formule eigenlijk een vergelijking is in D^1 (de autodichtheid aan het eind van de periode, dus in het berekeningsjaar). Immers, ΔD is niet anders dan $D^1 - D$. Na substitutie luidt de formule:

$$\left(100 \frac{D^1 - D}{D}\right)^* = -71,090 \log D + 2,4605 C + 171,76$$

$$\text{of } \left(\frac{D^1 - D}{D}\right)^* = -0,7109 \log D + 0,024605 C + 1,7176$$

$$\text{of } (D^1 - D)^* = (-0,7109 \log D + 0,024605 C) D + 1,7176 D$$

$$\text{of } (D^1)^* = (-0,7109 \log D + 0,024605 C) D + 2,7176 D$$

In haar algemene vorm luidt de formule:

$$D^1 = aD \log D + bC \cdot D + cD = (a \log D + bC + c) D$$

Het blijkt dat D^1 een transcendente functie is van D. Dit is op zichzelf geen reden om D^1 met een scheef oog te beschouwen. De formule is echter afgeleid met behulp van een methode die alleen gebruikt mag worden voor de afleiding van lineaire functies. De door Becker gebruikte formule is dus op mathematisch niet-legitieme wijze tot stand gekomen en dient uit dien hoofde terzijde te worden gelegd³⁾.

Ad 3 en ad 4.

Na het voorgaande heeft het nauwelijks zin nog op de punten 3 en 4 in te gaan. Wij zouden willen volstaan met te verwijzen naar de ter zake doende bedenkingen, die Geerlings reeds heeft ingebracht. Aan deze bedenkingen zouden andere toe te voegen zijn; in de gegeven omstandigheden lijkt ons dit echter een nutteloze bezigheid.

Een nieuwe prognose.

Tot dusverre hebben wij ons overgegeven aan een bij-

³⁾ De fout, die Becker gemaakt heeft, bestaat hierin, dat hij bij de correlatieberekening niet drie onderling onafhankelijke factoren x, y en z betrokken heeft, maar f(x), x en z. Het is wellicht dienstig erop te wijzen, dat de formule van Becker in haar juiste vorm: $y = a \log x + bz + c$, ondanks het transcendente element, wel als lineair beschouwd mag worden.

zonder geliefd tijdverdrijf, nl. het neerhalen van het bouw-
werk van een ander. De eerlijkheid noopt ons nu op onze
beurt een object op te richten voor een eventuele slopers-
hamer. Ons doel zij het opstellen van een prognose voor
het toekomstige aantal personenauto's in Nederland, met
behulp van de correlatierekening. Hierbij zullen wij ons
door de volgende overwegingen laten leiden:

1. een prognose dient zodanig ingericht te zijn, dat
werkelijkheid en prognose van jaar tot jaar onderling zijn
te vergelijken, zodat een correctie zonodig op korte termijn
kan worden ingevoerd;

2. het is niet nodig, dat de voor de prognose gehanteerde
regressievergelijking een grote „verklaringswaarde” heeft.

Het eerste punt vereist geen nadere toelichting. Ten
aanzien van punt 2 is onze gedachtengang als volgt: een
correlatieberekening is in de eerste plaats een middel om
een verband tussen een aantal factoren aan te tonen.
Hierbij is het zaak, deze factoren zodanig te kiezen dat
intercorrelatie vermeden wordt. Indien men echter een
correlatieberekening wil aanwenden voor prognosedoe-
einden, valt deze noodzaak weg. Immers, in dat geval is
een betrouwbare schatting voor de toekomst, hoofdzak.
Het verdient zelfs aanbeveling, bewust te zoeken naar een
zo hoog mogelijke graad van intercorrelatie. Zo heeft men
bijv. voor de bepaling van het geboortecijfer in de toekomst
wel getracht gebruik te maken van de intercorrelatie tussen
het aantal inwoners en het aantal geboorten.

Met dit voor ogen, realiseren wij ons, dat er een
grote mate van intercorrelatie zal bestaan tussen de
absolute aantallen inwoners en personenauto's. Wellicht
is het zo, dat in de verhouding tussen de groei van het
aantal inwoners en de toeneming van het aantal personen-
auto's, de resultante van het complex van invloeditoeffe-
nende factoren op ideale wijze tot uitdrukking komt. In
dit geval zou de prognose neerkomen op een trend-extra-
polatie met behulp van een correlatieberekening.

Wij zullen nu nagaan, of er in het verleden een recht-
lijnig verband valt te constateren tussen de groei van de
bevolking en de toeneming van het aantal personenauto's.
Mocht dit inderdaad het geval zijn, dan dienen wij te
beslissen of dit verband voldoende dwingend is, om er
een prognose op te baseren. Van groot belang is het kiezen
van een bevredigende basisperiode voor het correlatie-
onderzoek. Deze periode moet „normaal” en niet al te
kort zijn. Zonder hier diep op in te gaan, zouden wij die
jaren als „normaal” willen beschouwen, waarin de ge-
volgen van de oorlog niet meer direct aanwijsbaar zijn.

Daar de jaren vóór 1950 moeilijk als „normaal” kunnen
worden beschouwd („inhaal”periode, invoerrestricties enz.),
is als basis voor het onderzoek de periode 1950-1959 ge-
kozen. Gebruik is gemaakt van de gegevens van het C.B.S.
die, wat de aantallen personenauto's betreft, betrekking
hebben op de toestand op 1 augustus van ieder jaar.
In verband hiermee zijn de aantallen inwoners eveneens
op deze datum betrokken⁴⁾. Uit het correlatie-onderzoek
volgt de regressievergelijking:

$$y^* = 2,70995 x - 26.338$$

$$(r = 0,984)$$

waarin: y^* = berekende aantal personenauto's (x 100)
 x = aantal inwoners (x 1.000).

⁴⁾ Daar wij niet direct konden beschikken over het aantal
inwoners op 1 augustus 1950, is dit gegeven door interpolatie
bepaald.

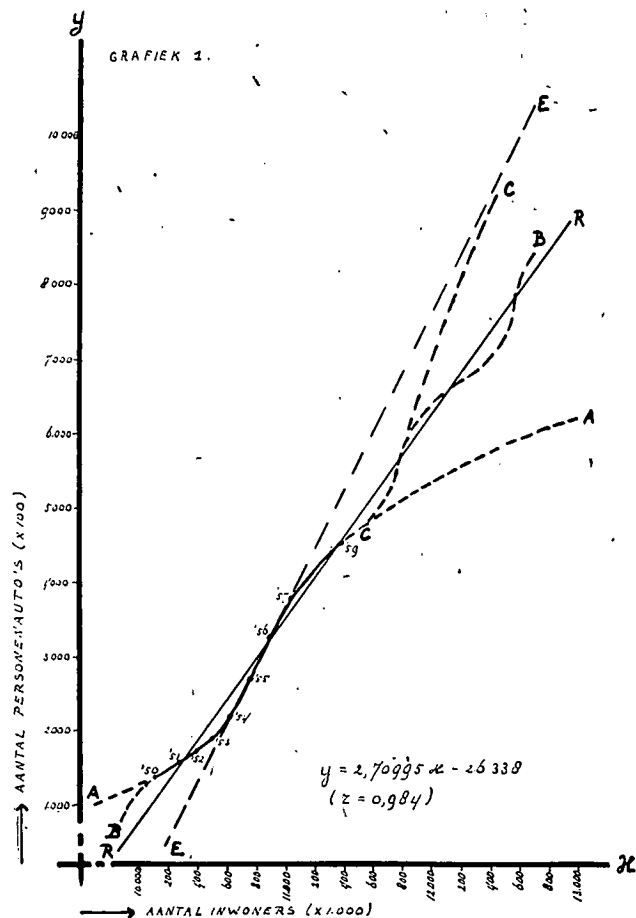
De regressiecoëfficiënt (r) is, zoals te verwachten was,
zeer hoog, maar toch nog lager dan wij hadden gehoopt.
In tabel 1 zijn de basisgegevens, de berekende waarden
(y^*) en de afwijkingen van deze berekende waarden ten
opzichte van y overzichtelijk bijeengebracht⁵⁾.

TABEL 1.

jaar	x	y	y^*	$\frac{y^* - y}{y}$	$\frac{y^*}{y} \cdot 100$
1950	10.114	1.386	1.070		77,2
1951	10.275	1.570	1.507		96,0
1952	10.387	1.727	1.810		104,8
1953	10.498	1.876	2.111		112,5
1954	10.621	2.194	2.444		111,4
1955	10.761	2.680	2.824		105,4
1956	10.899	3.279	3.198		97,5
1957	11.033	3.764	3.561		94,5
1959	11.359	4.504	4.444		98,7

De gemiddelde fout bedraagt 7,8 pCt.

Een beschouwing van deze tabel kan niet tot overgrote
tevredenheid stemmen. De gemiddelde afwijking over-
schrijdt de grens, die wij gesteld hebben (5 pCt.) niet onbe-
langrijk en de afzonderlijke afwijkingen doen twijfel rijzen
ten aanzien van de rechtlijnigheid van het verband. Deze
twijfel wordt versterkt door een blik op grafiek 1, op welke
grafiek de aantallen inwoners en personenauto's tegen
elkaar zijn uitgezet. Het verloop tussen 1950 en 1959 geeft
weinig zekerheid omtrent de toekomst. Dit vastliggende
stuk zou — om ons tot twee uit meer mogelijkheden te
beperken — zowel deel uit kunnen maken van de curve
A-A als van de curve B-B. (R-R is de regressielijn⁶⁾).
Uiteraard zou de toekomstige groei van het autopark ook
kunnen verlopen volgens bijv. de curve C-C; een derge-
lijke groeicurve is echter niet af te leiden uit de ontwik-
keling 1950-1959.

Men zou kunnen aanvoeren, dat de ontwikkeling 1957-1959 sterk de invloed heeft ondergaan van de „bestedingsbeperking”. Dit is zeker zo; daarmee is echter deze periode nog niet „abnormaal” geworden. Ook in de toekomst zullen economisch gunstige en minder gunstige perioden elkaar ongetwijfeld afwisselen. Deze overweging zou pleiten voor een, golvende groeicurve (B-B). Het is echter de vraag, of de nullijn ⁷⁾ van deze golfcurve voldoende gefixeerd is. Men kan namelijk met recht stellen dat het jaar 1950, en tot op zekere hoogte ook 1951, niet „normaal” was, daar de gevolgen van de oorlog zich toen nog sterk deden gevoelen.

Op grond van het voorgaande hebben wij besloten, de uitkomsten volgens de gegeven formule voorlopig te beschouwen als een ondergrens. Ter bepaling van een voorlopige bovengrens en een werkgemiddelde, hebben wij nog twee correlatieberekeningen uitgevoerd met als basis resp. de perioden 1952 - 1957 en 1951 - 1959. Hieruit vloeiden de regressievergelijkingen $y^* = 3,2724x - 32.428$ ($r = 0,990$) resp. $y^* = 2,9190x - 28.619$ ($r = 0,990$) voort. De gemiddelde afwijking van de werkelijke waarden bedraagt resp. 4,33 pCt. (spreiding: - 9,6 pCt. - + 6,1 pCt.) en 5,36 pCt. (spreiding: - 12,5 pCt. - + 8,7 pCt.).

Samenvattend hebben wij voor de prognose de beschikking over drie formules: ⁸⁾

$$\begin{aligned} y_1^* &= 2,70995x - 26.338 && \text{(minimum)} \\ y_2^* &= 3,2724x - 32.428 && \text{(maximum)} \\ y_3^* &= 2,9190x - 28.619 && \text{(werkgemiddelde)} \end{aligned}$$

Grafisch is de uit deze formules volgende toekomstige ontwikkeling voorgesteld in grafiek 2. Om de drie regressielijnen R_1 , R_2 en R_3 te „plaatsen”, zijn in deze grafiek tevens de rechtlijnige extrapolaties 1956 - 1957 resp. 1957 - 1959 uitgevoerd. Wij zouden de lijnen R willen zien als nullijnen van golfbewegingen met een golflengte van zes à acht jaar en een halve amplitude van 8 à 10 pCt. Men is natuurlijk volkomen vrij ons hierin al dan niet te volgen.

De cijfermatige uitkomsten van de prognose per jaar vindt men in de onder volgende tabel 2.

TABEL 2.

Aantallen personenauto's in de toekomst per jaar, volgens de voorlopige prognose 1960 - 1970

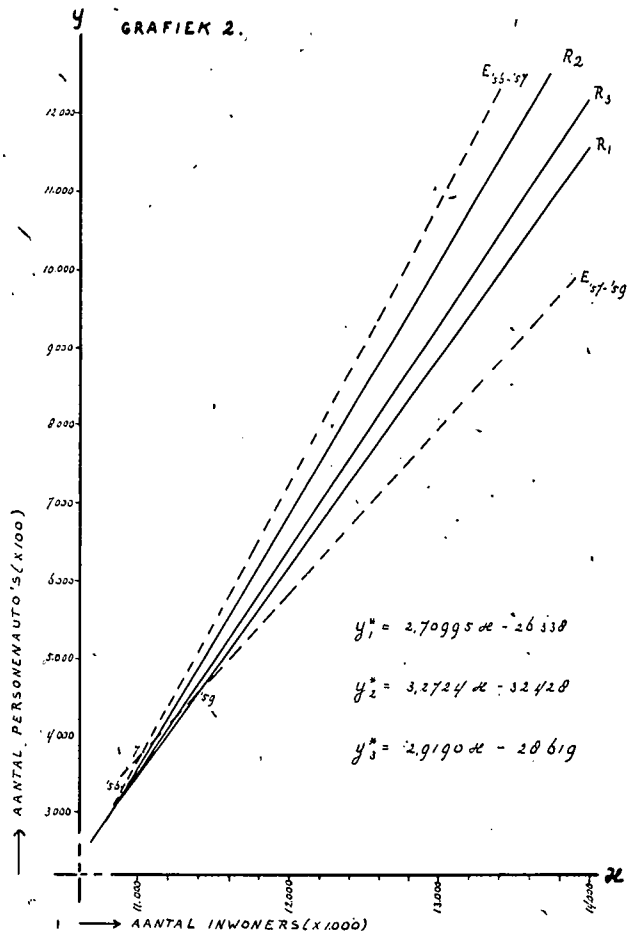
1 augustus	aantal personenauto's		
	minimum	maximum	werkgemiddelde
1959	—	474.300	—
1960	478.300	515.200	490.300
1961	513.500	557.800	528.200
1962	547.400	598.700	564.700
1963	579.700	637.600	599.500
1964	612.200	676.900	634.500
1965	645.800	717.500	670.700
1966	680.500	759.300	708.000
1967	715.700	801.900	746.000
1968	749.800	843.100	782.800
1969	784.000	884.400	819.500
1970	817.300	924.600	855.400

Ten aanzien van de prognose-uitkomsten bestaat er enige mogelijkheid tot controle. Wat de maximum prognose (basis 1952-1957) betreft, blijkt, dat het berekende

⁵⁾ Voor het jaar 1958 ontbreekt het aantal personenauto's uit de C.B.S.-gegevens. Gezien de opzet van de correlatieberekening is dit geen bezwaar.

⁶⁾ Min of meer ten overvloede is in de grafiek tevens het stijlt verloopende deel van de curve rechtlijnig geëxtrapoleerd (E-E). Uit deze extrapolatie blijkt duidelijk hoe onwaarschijnlijk de uitkomsten van Becker op zichzelf reeds zijn.

⁷⁾ I.c. de geconstrueerde regressielijn R-R.

aantal personenauto's in 1959 5,3 pCt. hoger is dan het werkelijke aantal van 450.400. Dit zou in overeenstemming kunnen zijn met het toegedachte maximale karakter. Verder kunnen wij ter vergelijking beschikken over een schatting van de K.N.A.C.: 502.000 personenauto's op 1 april 1960 ⁸⁾. Op grond van dit cijfer zou het aantal personenauto's op 1 augustus 1960 515.000 à 520.000 hebben kunnen bedragen. Ten opzichte van deze ruwe schattingscijfers vertonen de minimum prognose en het werkgemiddelde te lage waarden. De afwijkingen bedragen ca. 8 pCt. resp. ca. 6 pCt. Ofschoon de afwijkingen dus nog binnen de door ons veronderstelde amplitude van de golfbeweging vallen, geven deze afwijkingen ons toch aanleiding, de minimum prognose en het werkgemiddelde geheel te schrappen, en de maximum prognose te „promoveren” tot een voorlopig werkgemiddelde.

Wij dienen nog verantwoording af te leggen omtrent de toekomstige bevolkingsaantallen die als berekeningsbasis voor de voorlopige prognose hebben gediend. In beginsel zijn wij uitgegaan van de bevolkingsprognose van het C.B.S. ⁹⁾. Ten aanzien van de werkelijke cijfers geeft het werkgemiddelde van deze prognose (bij een aangenomen emigratie van 20.000 personen per jaar) enigszins te lage uitkomsten. Na een zo nauwkeurig mogelijke correctie, ook ten aanzien van de geboorte- en sterftecijfers ¹⁰⁾, zijn wij gekomen tot bevolkingsaantallen in de toekomst, zoals in tabel 3 zijn vermeld.

⁸⁾ Telefonische mededeling van het Bureau van de K.N.A.C. Ook gepubliceerd in „De Auto” van een ons onbekende datum.

⁹⁾ Herziene berekeningen omtrent de toekomstige loop van de Nederlandse bevolking 1951 - 1981. Zeist 1954.

¹⁰⁾ Hierbij is rekening gehouden met het „echo-effect” van de geboortegolf in de eerste jaren na de oorlog.

met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U 175 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. S-p-r-e-i-d-i-n-g over meer dan 175 fondsen beperkt het risico. Bovendien bestaat goede kans, dat Uw bezit in waarde vermeerderd.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

ned

(advertentie)

TABEL 3.

Berekende bevolkingsaantallen in de toekomst
per 1 januari en 1 augustus van elk jaar

jaar	aantal inwoners op	
	1 januari	1 augustus
1960	11.417.254 a)	11.491.921 a)
1961	11.550.800	11.614.400
1962	11.678.900	11.738.600
1963	11.799.200	11.858.400
1964	11.918.500	11.978.200
1965	12.038.800	12.101.600
1966	12.165.200	12.229.900
1967	12.295.300	12.359.500
1968	12.424.400	12.486.200
1969	12.549.800	12.611.500
1970	12.675.000	12.735.000

a) Werkelijke aantallen.

Het blijkt, dat onze schattingen hoger liggen dan de bevolkingsaantallen waarop Becker zijn uitkomsten heeft gebaseerd.

Verificatie van de uitkomsten.

De eenvoud van de gevolgde werkwijze zal mogelijk velen tegen onze voorlopige prognose innemen. Om hieraan tegemoet te komen, maar vooral ter eigen oriëntering hebben wij getracht op een enigszins andere wijze onze uitkomsten te verifiëren.

Men zou natuurlijk een prognose kunnen baseren op een correlatieberekening, waarin alle denkbare factoren opgenomen zijn. De regressievergelijking zou dan de volgende algemene vorm vertonen:

$$Y = aV + bW + cX + \dots + nN + z$$

Aan de uitvoering van een prognose, gebaseerd op deze formule met n factoren, zouden eerst n andere prognoses moeten voorafgaan. Wij betwijfelen, of deze werkwijze in dit geval wel tot de betrouwbaarheid van de uiteindelijke resultaten zou bijdragen. Van een dergelijke onderneming zullen wij afzien. Ons doel zij het „recht trekken” van de golfbeweging. Daar wij tot het beeld van een golfbeweging zijn gekomen op grond van de verwachting, dat dit de

afwisseling van economisch gunstige en ongunstige jaren zou weerspiegelen, zouden wij ons doel moeten kunnen bereiken door de invoering van een nieuwe factor, waarin de welvaart tot uitdrukking komt.

Bij de voorlopige prognose hebben wij totale aantallen met elkaar gecorreleerd. Het zal de bewijskracht van onze verificatie ten goede komen, indien wij hierbij van andere reeksen uitgaan. Hiervoor komt alleen de toeneming van elk der drie factoren: personenauto's, bevolking en welvaart van jaar tot jaar, in aanmerking. De relatieve toeneming kan buiten beschouwing blijven. Immers, voor een niet-biologische ontwikkeling als die van het aantal personenauto's en de welvaart, is de relatieve toeneming in hoge mate afhankelijk van het reeds bereikte niveau. De relatieve bevolkingsgroei daarentegen, is hiervan in beginsel onafhankelijk. Wij zullen ons dus baseren op de absolute toeneming van elk der grootheden van jaar tot jaar. Rest ons te bepalen in welke eenheid de welvaart (stoening) tot uitdrukking moet worden gebracht. Becker heeft de consumptie per hoofd van de bevolking gehanteerd. Dit lijkt ons minder juist. In de eerste plaats komt dit in feite voor de prognose neer op het invoeren van een overbodige werkhypothese, nl. dat de stijging van de consumptie gelijke tred zal houden met de stijging van het nationaal inkomen. Bovendien wordt de sector „overheidsbestedingen” uit het nationaal inkomen, die zeer zeker van belang is voor de ontwikkeling van het autopark (men denke bijv. aan wegebouw) buiten beschouwing gelaten. Wij geven de voorkeur aan het totaal nationaal inkomen, uitgedrukt in guldens per hoofd van de bevolking ¹¹⁾.

Voor wij tot correlatieberekening en prognose overgaan, nog enkele opmerkingen. Wij achten het logisch dat de toeneming van het aantal personenauto's enige vertraging

¹¹⁾ De gegevens betreffende het nationaal inkomen (nominaal, netto, tegen marktprijzen) zijn ontleend aan het C.B.S. Men begrijpe ons overigens goed: als maatstaf voor de welvaart „an sich” is de consumptie beter geschikt dan het nationaal inkomen; als factor bij de ontwikkeling van het autopark lijkt ons deze laatste grootheid meer ter zake doend.

zal vertonen ten opzichte van de bevolkingstoename en — in navolging van Becker — een vertraging van één jaar ten opzichte van de welvaartstoename. De periode vóór 1952 is als niet geheel „normaal” buiten beschouwing gelaten (zie boven). Uit de gegevens van het C.B.S. ontbreekt het aantal personenauto's op 1 augustus 1958. Wel kunnen wij voor deze datum beschikken over een schattingscijfer van deze instantie, dat o.a. wordt vermeld in het Statistisch Zakboek 1959. Men schijnt bij het C.B.S. echter weinig vertrouwen in deze schatting te hebben, daar dit gegeven uit latere publikaties is verdwenen. Wij hebben het daarom raadzaam geacht, de basis voor onze prognose te beperken tot de periode 1952 - 1957. Wij zijn er ons van bewust, dat deze periode kort is.

De drie reeksen van benodigde gegevens zijn bijeengebracht in tabel 4.

TABEL 4.

Aantal personenauto's		Bevolkingsaantal		Nationaal inkomen	
periode 1 aug. ... 1 aug. ...	toeneming (x 100)	periode 1 jan. ... 1 jan. ...	toeneming (x 100)	periode	toeneming (gulden per hoofd)
1952-1953	149	1952-1953	1.073	1951-1952	62
1953-1954	318	1953-1954	1.151	1952-1953	119
1954-1955	486	1954-1955	1.293	1953-1954	198
1955-1956	599	1955-1956	1.416	1954-1955	202
1956-1957	485	1956-1957	1.354	1955-1956	155

Ter voorkoming van mogelijke verwarring hebben wij bij deze correlatieberekening andere symbolen gebruikt dan bij de voorgaande: V (toeneming aantal personenauto's), P (bevolkingstoename) en W (welvaartstoename). De regressieformule wordt:

$$V^* = 0,717 P + 1,324 W - 689$$

$$(R = 0,996).$$

De gemiddelde afwijking van V^* ten opzichte van V is 4,2 pCt. De hoge waarde van R doet ons het beste voor de prognose verwachten.

Wij zien ons nu voor de taak gesteld, de toekomstige waarden van P en W te schatten. Wat P betreft, zijn deze waarden af te leiden uit onze tabel 3. Teneinde aan de prognose een maximaal karakter te geven, hebben wij verondersteld dat de absolute toeneming van het nationaal inkomen per hoofd geleidelijk grotere waarden zal ver-

toenen¹²⁾. Tabel 5 geeft de uit de formule voortvloeiende ontwikkeling van het aantal personenauto's vanaf het jaar 1952 — voor zover mogelijk geconfronteerd met de werkelijkheid — en de gebruikte waarden van P en W.

Voor de afwijkingen, die de berekening ten opzichte van de werkelijkheid in de jaren 1959 en 1960 vertoont, zouden verschillende mogelijke oorzaken kunnen worden aangevoerd. Wij denken hierbij enerzijds bijv. aan de toenemende concurrentie die de personenauto de laatste jaren op de markt ondervindt van televisietoestellen en „het eigen huis”, anderzijds bijv. aan de uitgestelde aankoop van een auto ten gevolge van de „bestedingsbeperking”. Hoe dit ook zij, vooralsnog achten wij deze afwijkingen van onvoldoende gewicht om onze prognose als niet-bevredigend te verwerpen. Daar de berekende aantallen personenauto's in 1959 en 1960 groter zijn dan de werkelijke aantallen en wij gestreefd hebben naar een maximale prognose, achten wij het handhaven van onze prognose ook uit dien hoofde gerechtvaardigd.

Samenvatting en conclusie.

Op grond van een verondersteld rechtlijnig verband tussen de toeneming van het aantal personenauto's en de bevolkingsgroei, hebben wij op basis van de ontwikkeling in de periode 1950-1959 — of in een gedeelte van deze periode — drie formules afgeleid, waarvan er na selectie één is beoordeeld als bruikbaar voor een prognose en wel de formule:

$$y^* = 3,2724 x - 32.428 \quad (r = 0,990)$$

waarin: y^* = het berekende absolute aantal personenauto's (in honderdtallen)
en x = het aantal inwoners van Nederland (in duizendtallen).

Het is duidelijk, zo er al een dergelijk rechtlijnig verband in een bepaalde periode bestaat, dat dit verband zich niet tot in het oneindige in de toekomst zal handhaven. Naarmate de autodichtheid het — in ieder geval theoretisch bestaand — verzadigingsniveau nadert, zal de rechte lijn overgaan in een asymptotische kromme. In

¹²⁾ In de periode 1951-1959 is het nationaal inkomen per hoofd per jaar met gemiddeld ca. f. 140 gestegen. In vergelijking met dit cijfer zijn onze schattingen voor de toekomst, hoog (zie tabel 5).

TABEL 5. Berekende aantallen personenauto's 1952-1970 en werkelijke aantallen tot en met 1960, benevens de voor elk jaar geldende waarden van P en W

Jaar	Absolute toeneming sinds het voorgaande jaar				$\frac{V^*}{V} \times 100$	Aantal personenauto's op 1 augustus		$\frac{T}{B} \times 100$
	P (x 100)	W	V (x 100)	V* (x 100)		werkelijk (T)	berekend (B)	
1952	—	—	—	—	—	172.712	—	—
1953	1.073	62	149	163	109,4	187.608	189.000	99,3
1954	1.151	119	318	294	92,5	219.411	218.400	100,5
1955	1.293	198	486	500	102,9	268.050	268.400	99,9
1956	1.416	202	599	594	99,2	327.950	327.800	100,0
1957	1.354	155	485	487	100,6	376.400	376.500	100,0
1958	1.387	186	—	552	—	—	431.700	—
1959	1.643	26	—	523	—	450.400	484.000	93,1
1960	1.392	169	(ca. 646)	532	(127,4)	(ca. 515.000)	537.200	(95,9)
1961	1.335	170	—	493	—	—	586.500	—
1962	1.281	175	—	461	—	—	632.600	—
1963	1.203	175	—	405	—	—	673.100	—
1964	1.193	180	—	405	—	—	713.600	—
1965	1.203	180	—	412	—	—	754.800	—
1966	1.264	185	—	462	—	—	801.000	—
1967	1.301	185	—	489	—	—	849.900	—
1968	1.291	190	—	488	—	—	898.700	—
1969	1.254	190	—	462	—	—	944.900	—
1970	1.252	195	—	467	—	—	991.600	—

Onze korte prognoseperiode van tien jaar behoeft dunkt ons, gezien de bestaande relatief lage autodichtheid in Nederland vergeleken met die in andere landen, hiermee echter nog geen rekening te worden gehouden. Op grond van deze en andere — reeds genoemde — overwegingen, lijkt het ons gerechtvaardigd, de geciteerde formule als doelmatig voor een prognose te beschouwen. De met behulp van deze formule berekende toekomstige aantallen personenauto's gelden als werkgemiddelden.

Ter nadere verificatie van de uit de genoemde berekening voortvloeiende uitkomsten, hebben wij een eenvoudige correlatieberekening uitgevoerd, waarin de absolute toeneming van het aantal personenauto's van jaar tot jaar afhankelijk is gesteld van de variabelen: bevolkingstoename en welvaartsstijging (uitgedrukt in de toename van het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking). De gevonden regressievergelijking luidt:

$$V^* = 0,717 P + 1,324 W - 689 \quad (R = 0,996)$$

waarin: V^* = de berekende absolute toename van het aantal personenauto's van jaar tot jaar ¹³⁾

P = de absolute bevolkingstoename per jaar ¹³⁾

W = de toename van het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking per jaar ¹⁴⁾.

Ook deze formule werd als bruikbaar voor een prognose bevonden ¹⁵⁾. Uit de confrontatie van de berekende met de werkelijke aantallen personenauto's in de jaren 1959 en 1960 volgt ons besluit, de met deze formule bereikte resultaten als maxima te beschouwen.

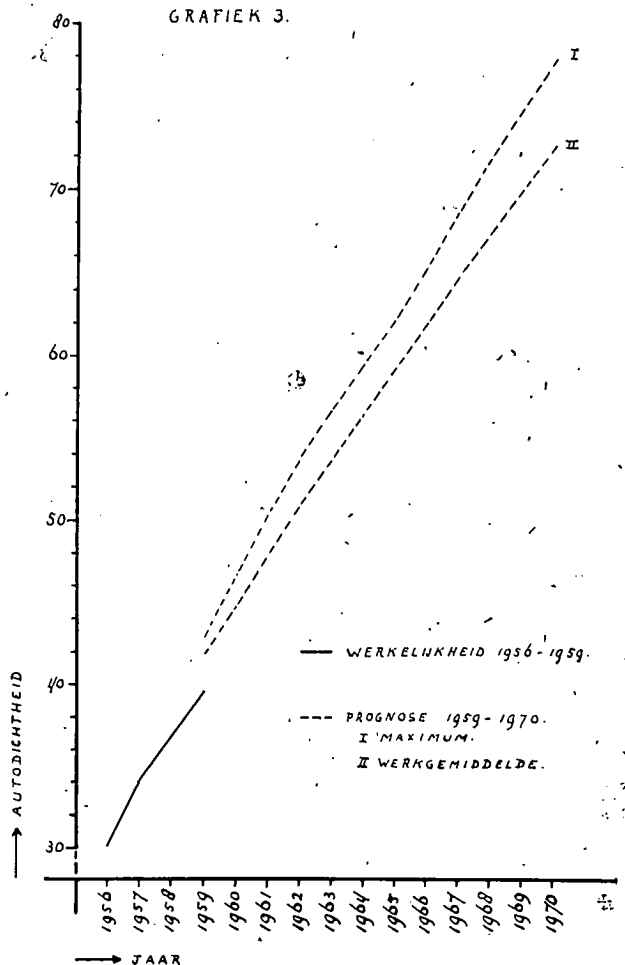
Afgezien van de juistheid van onze formules, is de betrouwbaarheid van onze prognose in hoge mate afhankelijk van onze veronderstellingen ten aanzien van de toekomstige bevolkings- en welvaartsontwikkeling. Om althans de invloed van een onjuiste schatting van de toekomstige bevolkingsaantallen uit te schakelen, zullen wij onze definitieve prognose-uitkomsten uitdrukken in de autodichtheid (aantal personenauto's per 1.000 inwoners) op 1 augustus van elk jaar.

TABEL 6.

Berekende autodichtheid in de jaren 1960 tot en met 1970 ¹⁶⁾

1 augustus	Autodichtheid	
	werkgemiddelde	maximum
1960	44,8	46,7
1961	48,0	50,5
1962	51,0	53,9
1963	53,8	56,8
1964	56,5	59,6
1965	59,3	62,4
1966	62,1	65,5
1967	64,9	68,8
1968	67,5	72,0
1969	70,1	74,9
1970	72,6	77,9

¹³⁾ In honderdtallen.

Tenslotte vertoont de confrontatie van de uitkomsten van Becker met die van ons, het volgende beeld:

TABEL 7.

Jaar	Autodichtheid volgens:	
	Becker	Onze prognose
1964	67 à 76	56 à 60
1970	112 à 142	72 à 78

Komt Becker tot een verdrievoudiging, wij komen tot een verdubbeling van het aantal personenauto's in de eerstkomende tien jaar; dit houdt in dat het aantal personenauto's in 1970 ca. 1 miljoen zal bedragen ¹⁷⁾.

Delft.

J. D. BUISSINK.

¹⁴⁾ In guldens.

¹⁵⁾ Uiteraard hebben wij onze formules getoetst op de door ons in de tweede paragraaf genoemde vier punten.

¹⁶⁾ Zie ook grafiek 3.

¹⁷⁾ De standaarddeviatie van V^* bedraagt 3,58 pCt. Bij een marge van driemaal deze standaarddeviatie, zou het aantal personenauto's in 1970 tussen 940.000 en 1.040.000 moeten liggen.

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (O.E.S.O.) zal naar verwacht wordt omstreeks september a.s. de O.E.E.S. opvolgen. Deze laatste organisatie heeft grote verdiensten voor Europa gehad. Zij heeft de traditie gevestigd dat elk land tegenover zijn partners verantwoording schuldig is voor het gevoerde economisch beleid; nauwere integratievormen als die van de Zes en van de Zeven werden gestimuleerd; het handels- en betalingsverkeer werd van belemmeringen bevrijd en het economisch herstel zeer in de hand gewerkt. De veranderde omstandigheden maakten echter een herziening noodzakelijk. De abnormale na-oorlogse toestand, waarbij de bevrijding beperkt bleef tot de eigen leden, is voorbij. De blik dient meer dan voorheen naar buiten te worden gericht. De O.E.S.O. krijgt deze drie hoofdtaken: de coördinatie van de economische politiek van de lidstaten; het bijdragen aan een gezonde groei van de onderontwikkelde gebieden en het bevorderen van de wereldhandel.

Van O.E.E.S. tot O.E.S.O.

Op 16 april 1948 kwamen afgevaardigden van zestien Westeuropese landen in de Salon de l'Horloge van het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken bijeen teneinde het verdrag tot oprichting van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (O.E.E.S.) te tekenen. Een dozijn jaren later, op 14 december 1960, kwam men in die zelfde zaal tezamen om een einde te maken aan de O.E.E.S. en de Conventie tot oprichting van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (O.E.S.O.) te ondertekenen.

In dit artikel willen wij trachten iets naders te vertellen over het hoe en waarom van deze transformatie.

De O.E.E.S.

Toen de Verenigde Staten in 1947 aan Europa het grootscheepse hulpprogramma in uitzicht stelden dat bekend zou worden als het Marshall-plan, werd reeds dadelijk door Amerika verlangd dat ons werelddeel tot een nauwe onderlinge economische samenwerking zou overgaan. Een belangrijke rol speelde hierbij het Amerikaanse gevoel dat door de grote verbrokkeling in Europa niet het maximale effect van de hulp zou kunnen worden verwacht. De eigen grote markt en de hoge welvaart waren naar Amerikaanse opvatting nauw causaal verbonden en het hulpprogramma leek een welkom middel Europa op de goede weg te helpen.

In 1948 besloten de landen van West-Europa, die economische hulp zouden gaan ontvangen, dan ook tot oprichting van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking. Belangrijk was daarbij dat deze organisatie niet werd opgericht voor de duur van het herstelprogramma maar dat men besloot, de aanvankelijke tegenstand van sommige partners overwinnend, tot een *permanente* samenwerking.

Het vervullen van de allereerste taak van de organisatie: het verdelen van de Marshall-hulp, is van groot belang geweest voor het latere succes bij de bevrijding van het handels- en betalingsverkeer. Reeds dadelijk werd namelijk ter behartiging van die eerste taak het instituut van het landenexamen gecreëerd. Daarbij werden in het hoofdkwartier van de organisatie de binnenlandse en buitenlandse economische politiek van een land kritisch onder-

zocht door het secretariaat en enige andere ledenlanden — een unicum in de geschiedenis van de internationale samenwerking. Geleidelijk werd daardoor de instelling gekweekt dat het volstrekt normaal is dat een land over de gevoerde economische politiek verantwoording aflegt tegenover zijn partners. Toen de organisatie er zich toe zette een geleidelijke bevrijding van het handels- en betalingsverkeer tot stand te brengen, kon hiervan gebruik worden gemaakt om de landen voortdurend onder druk te houden verder te gaan met de liberalisatie dan wel zo spoedig mogelijk deliberalisaties weer ongedaan te maken. Door Europa's zwakke economische positie strekte deze bevrijdingsactie zich aanvankelijk niet verder uit dan tot de lidstaten zelf.

Het resultaat is geweest dat, terwijl bij de oprichting van de O.E.E.S. het handelsverkeer gekluisterd was in bilaterale verhoudingen, thans de handel voor meer dan 90 pCt. van kwantitatieve restricties is bevrijd. De onderlinge handel gaf van 1948 op 1959 een verdrievoudiging te zien, terwijl het handelsverkeer met de rest van de wereld meer dan verdubbelde. Op basis van dezelfde peildata veranderde de lopende rekening van de betalingsbalans met de Verenigde Staten van een tekort van bijna \$ 4 mrd. in een overschot van ruim \$ 1½ mrd.; het goud- en deviezenbezit vertoonde een vermeerdering tot bijna het drievoudige; het bruto nationaal produkt nam in volume gemeten toe met 70 pCt. De invoering van de externe convertibiliteit in december 1958 consolideerde de vorderingen bij de vrijmaking van het betalingsverkeer gemaakt.

Naarmate het gevoel van saamhorigheid toenam werd het terrein waarover de samenwerking zich uitstreckte meer en meer vergroot. Actie werd gevoerd tot bevordering van de produktiviteit, men nam de bevrijding van het kapitaal- en dienstenverkeer ter hand en het Europese Agentschap voor Kernenergie ¹⁾ werd opgericht. Tenslotte mag in dit verband zeker melding worden gemaakt van de vergaande economische samenwerking, waartoe zes O.E.E.S.-landen zich verbonden bij de aanvaarding van het Verdrag van

¹⁾ Zie: „Het atoom en de O.E.E.S.” door Dra. J. F. J. Harde-
man in „E.-S.B.” van 15 januari 1958.

Rome en van de Vrijhandelsassociatie die zeven andere O.E.E.S.-leden besloten te creëren. Men kan zonder overdrijving stellen dat deze beide laatste vormen van intensieve samenwerking nauwelijks denkbaar waren geweest zonder het voorbereidend werk van de O.E.E.S. Dat men gaarne zou hebben gezien dat de O.E.E.S. als geheel verder had kunnen gaan kan hier buiten beschouwing blijven.

Veranderde omstandigheden.

Zoals hierboven al bleek noodzaakte de zwakke economische positie van Europa de bevrijding van het handels- en betalingsverkeer aanvankelijk tot de eigen kring te beperken. Met het voortschrijdend herstel werd het echter mogelijk deze meer en meer ook tot derde landen uit te strekken. Daarmede was West-Europa, wat het *handelsverkeer* betreft, gebracht tot bij het niveau van verplichtingen voorgeschreven door het wereldwijde General Agreement on Tariffs and Trade (G.A.T.T.). Dit bepaalt immers dat de leden in het algemeen geen kwantitatieve restricties mogen hebben tenzij zij in betalingsbalansmoeilijkheden verkeren. Met de invoering van de externe convertibiliteit in december 1958 was voor het *lopende betalingsverkeer* een analoge toestand ontstaan: ook hier is West-Europa thans vrijwel aangeland in de situatie die onder de regels van het wereldwijde Internationale Monetair Fonds (I.M.F.) als de normale is gedacht.

Het bereiken in Europa van een sterke economische positie en het scheppen van een vrijheid voor het handels- en betalingsverkeer, welke nagenoeg overeenkomt met de voor de verschillende wereldwijde organisaties als normaal gedachte toestand na de moeilijke overgangsjaren volgende op de tweede wereldoorlog, betekenden een fundamentele wijziging van de situatie.

Het beeld van de veranderde omstandigheden die tot reorganisatie van de O.E.E.S. leidden zou niet compleet zijn indien geen melding werd gemaakt van het verschijnsel dat overigens naar men mag aannemen van meer tijdelijke aard is, te weten de sterke afvloeiing van goud uit de Verenigde Staten door de grote betalingsbalanstekorten aldaar.

Een Amerikaans initiatief.

In deze constellatie kwam in december 1959 het Amerikaanse initiatief — dat door de Westelijk grote Vier in hun topconferentie werd overgenomen — tot het omvormen van de O.E.E.S. De organisatie zou moeten worden aangepast aan de veranderde omstandigheden en geschikt gemaakt voor nieuwe taken. De Verenigde Staten en Canada, die tot dusver slechts geassocieerd lid van de O.E.E.S. waren geweest, zouden voortaan als vol lid gaan meewerken.

Dit idee werd door de O.E.E.S.-partners overgenomen en gedurende het jaar 1960 werden de onderhandelingen ter hervorming van de organisatie gevoerd, welke in december van dat jaar met de ondertekening van de Conventie voor de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling werden afgesloten ²⁾. Het is de bedoeling dat de O.E.E.S. ophoudt te functioneren en de O.E.S.O. in werking treedt als 15 landen de nieuwe con-

²⁾ De Conventie werd namens de volgende landen ondertekend: België, Canada, Denemarken, de Duitse Bondsrepubliek, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Turkije, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, IJsland, Zweden en Zwitserland.

ventie hebben geratificeerd. Gehoopt wordt dat dit in september a.s. het geval kan zijn.

De taken voor de O.E.S.O.

Tijdens de onderhandelingen is men het eens geworden over de drie hoofdtaken voor de O.E.S.O.; ten aanzien van het relatieve belang, aan deze taken toe te kennen, liepen de meningen evenwel uiteen.

Algemeen eens was men het over de *eerste taak*. De coördinatie van de economische politiek gericht op een continue expansie, welke in de O.E.E.S. reeds zo succesvol was aangevat, zou in de nieuwe organisatie met energie moeten worden voortgezet. Een krachtige economische groei schrijft thans elkeen in zijn vaandel en de ontwikkelde landen blijven daarbij niet achter. Deze groei moet dienen om het verlangen van de eigen bevolking naar een hogere levensstandaard te bevredigen en tevens moeten er de middelen aan worden ontleend voor de hulp aan de achtergebleven gebieden. Dit stelt hoge eisen aan de toeneming van het nationaal produkt. Voorts is het behalve uit economische overwegingen ook politiek van het grootste belang dat deze groei zich zonder te grote schommelingen voltrekt. Economische crises zouden zonder twijfel door het communistische blok tegen het Westen worden uitgespeeld om de neutralen de voosheid van het Westelijke economische stelsel aan te tonen. De toegenomen onderlinge afhankelijkheid door de afbraak van handelsbelemmeringen en het herstel van de convertibiliteit onderlijnen het belang van internationale samenwerking.

De huidige, verontrustend grote, onevenwichtigheid in de betalingsbalansen heeft alle deelnemers aan het overleg over de reorganisatie van de O.E.E.S. nog eens extra doordrongen van het belang van zoveel mogelijk coördinatie, gegeven het feit dat de ontwikkeling van de produktiviteit in de landen uiteraard uiteenloopt maar de wisselkoersen gefixeerd zijn.

Het Duitse overschot, dat de Bondsrepubliek onlangs heeft aangekondigd te willen bestrijden door DM 4 mrd. ter beschikking van de onderontwikkelde gebieden te stellen en het Amerikaanse tekort dat mede zo omvangrijk is door het grote hulpverleningsprogramma, brengen ons als vanzelf tot de *tweede taak* voor de O.E.S.O. Deze vindt men in de conventie aldus geformuleerd: „promote policies designed to contribute to sound economic expansion in Member as well as non-member countries in the process of economic development”. Het waren vooral de Verenigde Staten die op dit punt de nadruk legden. Men vond dat Europa, op de been geholpen door het Marshall-plan, thans op zijn beurt en op ruimer schaal dan tot dusver de achtergebleven landen te hulp moest komen.

Hoe de O.E.S.O. zich op de verschillende terreinen die men hier kan onderscheiden (technische bijstand, schenkingen, leningen door de overheid, particuliere investeringen en handelspolitieke maatregelen) zou moeten gaan bewegen is nog niet erg geconcretiseerd. Vast staat echter reeds dat de acties ten bate van de eigen onderontwikkelde leden welke de O.E.E.S. al kent, ook in de nieuwe organisatie zullen worden voortgezet.

Daarnaast zal speciaal voor de activiteiten voor onderontwikkelde landen, niet-leden van de O.E.S.O., de groep die momenteel bekend staat als de Development Assistance Group (D.A.G.) aan de organisatie worden verbonden. Deze groep werd begin 1960 door een beperkt aantal landen ingesteld toen ook het besluit tot reorganisatie

van de O.E.E.S. werd genomen. Het aantal aan de D.A.G. deelnemende landen is sindsdien tot tien ³⁾ uitgebreid, terwijl ook de Europese Commissie van de Europese Economische Gemeenschap (E.E.G.) lid is, gezien de bemoeienis die deze heeft met de hulpverlening aan een aantal overzeese landen als voorzien in het E.E.G.-verdrag. Leden van de D.A.G. zijn landen die op enigszins belangrijke schaal kapitaal beschikbaar stellen voor de onderontwikkelde gebieden. Doel van de groep is het plegen van overleg gebieden. Doel van de groep is de plegen van overleg gebieden. Doel van de groep is de plegen van overleg gebieden. Doel van de groep is de plegen van overleg gebieden.

Inmiddels heeft de O.E.E.S. zich reeds gezet aan het eerst noodzakelijke, te weten het nagaan hoe groot op dit ogenblik de kapitaalstromen zijn welke uitgaan van de ledenlanden naar de achtergebleven gebieden. Deze studie is vrijwel voltooid en zal binnenkort worden gepubliceerd.

Als derde taak voor de O.E.S.O. vermeldt de Conventie het bijdragen aan een uitbreiding van de wereldhandel

³⁾ België, Canada, Duitsland, Frankrijk, Italië, Japan, Nederland, Portugal, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Managersziekte

Het congresseren behoort tot de orde van de dag. Het behoeft geen verbazing te wekken, dat dit moderne ritueel ook wordt gewijd aan de befaamde managersziekte. In Londen, aldus berichtte „The Financial Times” van 25 november jl., hebben vooraanstaande medici voor ca. 700 industriële managers hun inzichten uitgedragen over deze kwaal. De deelnemers werd er in het bijzonder op geattendeerd zich tussen de zittingen te ontspannen en geruime tijd te besteden aan de lunch. Gewezen werd op de mogelijkheid van ondermijning van het zelfvertrouwen van de managers door bepaalde artikelen in populaire tijdschriften. Door goede voorlichting moet de vrees worden voorkomen, dat de ziekte hen „just around the corner” bedreigt. De beschikbare gegevens wijzen erop, dat voor de managers als groep het ziektepercentage geringer is dan voor het gemiddelde van alle andere groepen. De frequentie van de categorieën ziekten bleek echter aanmerkelijk te verschillen tussen een managersgroep en een groep ongeschoolde arbeiders. Typerende categorieën voor deze groepen waren resp. suikerziekte en tuberculose. De aanwezigen kregen het advies matig te leven en een regelmatig ritme in hun dagelijkse werkzaamheden te betrachten. Veelal wordt bij het gebruik van een zakenlunch te veel van het verkeerde voedsel gebruikt. Een overwicht van 5 kg werd gevaarlijker geacht dan het dagelijks roken van 40 of meer sigaretten.

op een multilaterale, nondiscriminatoire basis in overeenstemming met de internationale verplichtingen.

Tijdens de onderhandelingen waren het vooral een aantal van de kleinere continentale landen die bepleitten dat bijv. de waardevolle procedureregels van de O.E.E.S. door de nieuwe organisatie zouden worden overgenomen; deze regels bewerkten dat de partner die wegens economische moeilijkheden zijn import beperkt had onder voortdurende pressie werd gehouden om zo snel mogelijk weer de weg naar de vrijheid in te slaan. Ook de nieuwe organisatie zou, zo redeneerden bovenbedoelde landen, moeten profiteren van de geest van samenwerking die in de afgelopen twaalf jaar was gegroeid. Met name de Amerikanen bleken echter niet bereid hiertoe concrete verplichtingen in het regionale kader op zich te nemen. Men meende aan die kant dat de goedkeuring van de O.E.S.O. door het Congres anders in ernstig gevaar zou worden gebracht aangezien dit lichaam er een onaanvaardbare aantasting van zijn zeggenschap op het gebied van de handelspolitiek in zou zien. Ook Amerika's positie als wereldmacht zal hierbij van invloed zijn geweest waardoor met name in de handels sfeer de voorkeur uitgaat naar een wereldwijde boven een regionale benadering.

De toekomst zal leren of men er in zal slagen de grotere discipline die in een regionaal beperkte organisatie mogelijk is te gebruiken tot versterkte uitvoering van de regels van het wereldwijde G.A.T.T. waardoor ontsnappingsclausules minder frequent en voor een korter duur zullen worden ingeroepen.

Het is tevens de bedoeling dat de gesprekken tussen de Zes en de Zeven gericht op het overbruggen van de kloof die in Europa op economisch gebied is ontstaan in het kader van de O.E.S.O. zullen worden voortgezet. Is het enerzijds verheugend dat hiervoor een forum zal worden geschapen, anderzijds mag men zich afvragen, of de aanwezigheid van de Verenigde Staten daarbij niet somtijds remmend zal kunnen werken op het totstandkomen van een tariefvrij gebied tussen de Europese landen onderling.

De G.A.T.T.-regels, waarvan in het voorgaande sprake was, hebben slechts betrekking op het goederenverkeer. Het G.A.T.T. noch enige andere wereldwijde organisatie geeft bepalingen voor het *dienstenverkeer*. Als men bedenkt hoe belangrijk deze sector juist voor Nederland is dan is het duidelijk dat regels hier van veel gewicht zijn. Een klein land als het onze met weinig macht en met een grote afhankelijkheid van buitenlandse markten moet het hebben van multilaterale afspraken waardoor deze markten voor ons zoveel mogelijk vrij toegankelijk blijven. De O.E.E.S. had deze materie reeds ter hand genomen door het opstellen van een zgn. Code voor onzichtbare transacties welke voor de bevrijding van het dienstenverkeer tot stand poogt te brengen wat de Liberalisatiecode doet voor het goederenverkeer. Ook in de O.E.S.O. zal dit werk met medewerking van de Verenigde Staten en Canada worden voortgezet. Dit betekent dat geleidelijk over een steeds breder front de vrijheid van dienstverlening tot stand zal worden gebracht en dit wel op non-discriminatoire wijze; de vrijheid die de partners elkaar toestaan zal zich dus ook uitstrekken tot derde landen.

Wanneer het gaat over de bevrijding van het dienstenverkeer denken wij hier in Nederland natuurlijk al vrij spoedig aan de zeescheepvaart en aan de belemmeringen die door allerlei landen nog in de weg worden gelegd aan een vrije uitoefening daarvan, bijv. door het voorschrift

dat een bepaald percentage van de handel met eigen schepen moet worden vervoerd. In de nieuwe organisatie is het kader geschapen om krachtig op te komen voor onze wens dat aan dit soort belemmerende praktijken een einde wordt gemaakt.

Terwijl het *lopende betalingsverkeer* in het I.M.F. zijn regeling vindt is dit niet het geval voor het *kapitaalverkeer*. Ook hier is dus een taak weggelegd voor de nieuwe organisatie waarbij men wederom kan aanknopen bij wat reeds in de O.E.E.S. is verricht. Een Code voor het kapitaalverkeer stelt daar regels voor een bevrijding van de verschillende categorieën kapitaaltransacties. Dit werk zal samen met de Verenigde Staten en Canada worden voortgezet.

Ook op vele andere terreinen zal de samenwerking betrekking hebben. Genoemd zij de energiesector waar problemen van algemene tekorten en overschotten alsmede van de verhouding tussen de verschillende energiebronnen een zo goed mogelijk internationaal gecoördineerd beleid zeer wenselijk maken.

Voorts de samenwerking op nucleair gebied. Hieronder vallen thans reeds een drietal gemeenschappelijke projecten, in België, Noorwegen en Engeland met in de toekomst een totale wetenschappelijke en technische staf van 700 personen, terwijl men verder o.a. gemeenschappelijke veiligheidsnormen opstelde en een verdrag tot stand bracht waarin een uniform systeem voor verzekering tegen wette-

lijke aansprakelijkheid wegens atoomschade is vervat. Dit werk zal verder worden voortgezet, zij het vooralsnog zonder volledige participatie van de Verenigde Staten en Canada. Gehoopt mag worden dat de huidige vorm van lossere samenwerking met deze landen op niet al te lange termijn zal worden omgezet in een volledige deelneming.

Tenslotte zij nog genoemd de bevordering van de opleiding van wetenschappelijk en technisch personeel. De verschijning van Russische satellieten ook in de ruimte heeft in de Verenigde Staten en elders in de Westelijke wereld een pijnlijk besef van de onvoldoende ontwikkeling in de „science sector” doen ontstaan. De O.E.E.S. heeft met krachtige Amerikaanse financiële steun een actieprogramma geïnitieerd om tot verbetering van de situatie te geraken. Ook dit programma zal uiteraard worden voortgezet en uitgebouwd in de nieuwe organisatie.

Het bovenstaande toont aan dat de activiteiten van de nieuwe organisatie betrekking zullen hebben op een *breed veld* van internationale economische samenwerking. Hoe *intensief* deze zal zijn hangt af van de wil van de partners. Men mag hopen dat het besef van de gevaren waaraan de Westelijke wereld bloot staat ertoe zal leiden dat de politieke samenwerking in de N.A.V.O. haar complement krijgt in een hechte economische samenwerking in de O.E.S.O.

's-Gravenhage.

F. KUPERS.

De waarde van de gulden

Het interessante artikel van de heer Van de Woestijne in „E.S.B.” van 2 november 1960 en de daarbij aansluitende bijdragen van de heren Tj. Greidanus en E.L. Berg behandelen een probleem, waarmee ook de statisticus te worstelen heeft. Wellicht is het nuttig dat vanuit diens standpunt nog enkele opmerkingen worden gemaakt.

Men neemt veelal aan dat in de jaren vóór 1930 het marktmechanisme zo soepel werkte dat prijsveranderingen op een bepaalde markt betrekkelijk snel invloed hadden op andere markten met het gevolg dat er grote overeenstemming bestond tussen de prijsveranderingen die op verschillende punten in de economische kringloop waargenomen werden.

In deze situatie kon de gedachte postvatten dat er „een” (algemeen geldend) prijsverloop was, een prijsverloop dat dan tevens de reciproke vormde van de waarde van de gulden. Het algemene indexcijfer van de groothandelsprijzen was in eerste aanleg de statistische meting van dit algemene prijsverloop.

Door het overheidsingrijpen in het economisch proces, dat in de jaren dertig begon en dat na de oorlog uitgroeide tot een systematisch gevoerd economisch beleid werd de genoemde — al dan niet vermeende — parallelliteit duidelijk doorbroken.

De grotere kennis inzake het economisch gebeuren die genoemd overheidsingrijpen welhaast automatisch meebracht, heeft geleid tot het inzicht, dat niet gesproken kan worden van „de” waarde van „de” gulden, maar dat men alleen zulk een waarde kan hanteren wanneer men precies weet welke gulden men bedoelt of beter gezegd op welk goederen- en dienstenpakket de gebruikte prijsindex betrekking heeft. Om de woorden van een Engels statisticus vrij vertaald aan te halen: het algemene prijs-

indexcijfer wordt vervangen door een „familie” van prijsindexcijfers.

De eerste reactie van de statisticus op deze fase van de ontwikkeling der gedachten was uiteraard het plan om het algemene groothandelsprijsindexcijfer niet langer samen te stellen. Hiertegen bleken vooralsnog bezwaren te bestaan: de vraag naar deze reeks, gedeeltelijk veroorzaakt door de vermelding ervan in contracten met prijsclausules, bleek namelijk zo groot te zijn dat abrupte beëindiging van publikatie velen moeilijkheden zou hebben bezorgd. Onder de titel „interim-indexcijfer” gaat de publikatie dus voorlopig voort.

De nu volgende vraag is, welke dan de leden zijn van de genoemde „familie van prijsindexcijfers”. Op die vraag zijn twee antwoorden mogelijk, die eigenlijk alleen verschillen wat de mate van detaillering betreft. Wanneer het de gebruiker der statistieken te doen is om een zo beperkt mogelijk aantal reeksen, kan het best aansluiting gezocht worden bij de tabel uit de nationale rekeningen, waarin de belangrijke nationale goederen- en dienstentotalen ¹⁾ zijn samengevat. Deze tabel, met cijfers voor 1953 en 1959 ziet er aldus uit (zie blz. 35 linkerkolom).

Voor elk van deze totalen zijn in principe prijsindices te bepalen, waarmee dan de „kleine” familie ten tonele is gevoerd. Het Centraal Bureau voor de Statistiek schat deze reeksen sinds kort ook en neemt ze op in de jaarpublicatie „Nationale rekeningen” ²⁾.

Bij deze reeksen kan nog een kleine kanttekening worden

¹⁾ Dat prijsindexcijfers alleen voor goederen- en dienstentotalen samengesteld kunnen worden wordt bekend verondersteld.

²⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek: „Nationale rekeningen 1959”. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1960.

	1953	1959
	mln. gld.	
Binnenlands produkt	23.849	38.170
Invoer van goederen en diensten	10.567	17.480
Totaal	34.416	55.650
Consumptie van gezinshuishoudingen	14.646	22.110
Overheidsconsumptie	3.414	5.090
Investerings in vaste activa	5.046	9.120
Voorraadmutatie	— 196	560
Uitvoer van goederen en diensten	11.506	18.770
Totaal	34.416	55.650

gemaakt. Zowel in het binnenlands produkt als in de post overheidsconsumptie is de loonsom van ambtenaren, militairen en onderwijzend personeel begrepen. Een „prijsindex” van de diensten van deze groepen is niet te geven, omdat de prestaties c.q. de produktiviteit in dit geval niet goed meetbaar zijn. Het C.B.S. lost dit probleem volgens een internationaal gevolgde conventie op door de produktie per ambtenaar (c.q. militair, onderwijzer) als onveranderd te beschouwen, waardoor iedere loonsverhoging ten volle als een prijsverhoging berekend wordt. Een andere oplossing is, de genoemde loonsom uit de bovenstaande confrontatie te verwijderen, waardoor de volgende gewijzigde opstelling ontstaat:

Luisterkunst

Een grote vaardigheid in het spreken en in het schrijven wordt als één van de essentiële eigenschappen beschouwd voor het bereiken van succes in het zakenleven. Vele ondernemingen geven daarom belangrijke bedragen uit om haar werknemers in de gelegenheid te stellen deze vaardigheid te verkrijgen. Een zakenman besteedt evenwel gemiddeld de helft van zijn tijd aan het luisteren naar hetgeen anderen hem te vertellen hebben. Ook voor deze tijd wordt hij betaald en dus zou het onlogisch zijn, indien hij niet even efficiënt luistert als schrijft of spreekt. Grote ondernemingen in de Verenigde Staten zijn zich dit bewust geworden en hebben daarom luistercursussen aan haar opleidingsprogramma voor het personeel toegevoegd. Doch volgens B. Ormsby kan ook op eenvoudige wijze de luisterkunst worden opgevoerd. Hij geeft daarvoor, in „Canadian Business” van februari 1960, de volgende aanwijzingen.

Luister aandachtig; er zijn geen oninteressante onderwerpen, doch wel ongeïnteresseerde luisteraars. Uit een verkeerde argumentatie van de spreker kan de luisteraar leren, hoe hij een gesprek niet moet voeren. Wees niet te kritisch en reageer niet te snel, want vele „speeches” zijn de volgende dag meer waard dan op het moment waarop zij worden uitgesproken. Bovendien: wat de spreker niet zegt is vaak nog belangrijker dan wat hij wel vertelt. Tracht ook niet alle feiten te onthouden die naar voren worden gebracht, doch probeer het centrale idee van het gesprek op te sporen. Hiertoe zijn volgens de schrijver slechts 25 pCt. van de luisteraars in staat. Door zich van tevoren op de hoogte te stellen waarover het gesprek zal gaan, wordt ongeïnteresseerdheid voorkomen.

	1953	1959
	mln. gld.	
Binnenlands produkt van bedrijven	21.740	34.520
Invoer van goederen en diensten	10.567	17.480
Totaal	32.307	52.000
Gezinsconsumptie	14.646	22.110
Overheidsconsumptie (excl. overh. produktie) ..	1.305	1.440
Investerings in vaste activa	5.046	9.120
Voorraadmutatie	— 196	560
Uitvoer van goederen en diensten	11.506	18.770
Totaal	32.307	52.000

De prijsindexcijfers van deze zeven groepen en van de beide (identieke) totalen luiden aldus:

	1949	1953	1959
	(1953 = 100)		
Binnenlands produkt van bedrijven	84	100	118
Invoer van goederen en diensten ..	81	100	98
Totaal	83	100	111
Gezinsconsumptie	83	100	116
Overheidsconsumptie (excl. overheidsproduktie) ..	78	100	118
Investerings in vaste activa ..	78	100	122
Voorraadmutatie	73	100	98
Uitvoer van goederen en diensten ..	88	100	101
Totaal	83	100	111

Een tweede benaderingswijze gaat uit van een zeer grote familie. Hierbij vormt namelijk de zgn. „input-output” tabel ³⁾ het uitgangspunt, in die zin dat in principe voor alle (in de praktijk alleen voor belangrijke) daarin opgenomen goederen- en dienstentransacties prijsindices worden opgesteld. Deze gedachte ligt ten grondslag aan de herziening van de groothandelsprijsindices ⁴⁾. Hierbij zij nog opgemerkt dat deze tweede opstelling tevens een detaillering van de „kleine” familie geeft: de grootheden daarvan staan eveneens in de „input-output” tabel.

Toetsing van het voorgaande aan het artikel van de heer Van de Woestijne toont aan dat deze drie van de hierboven genoemde reeksen benut heeft, nl. de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie (die vrijwel gelijk zijn aan de kosten van levensonderhoud), de invoerprijzen en de uitvoerprijzen. De waarderelaties met de dollar en het goud, die tenslotte aan internationale afspraken gebonden zijn, worden thans — met name bij de beoordeling van het prijsverloop over perioden van slechts enkele jaren — als prijsindicaties niet van groot belang geacht. Voor de groothandelsprijsindex geldt eigenlijk hetzelfde: het weinig representatieve goederenpakket van deze reeks maakt conclusies over het prijsverloop op korte termijn riskant; op lange termijn geldt wellicht dat de veranderingen ervan niet zoveel van die van de andere reeksen afwijken (Greidanus constateert dit bij de vergelijking met de prijzen van het gezinsverbruik).

De statisticus die bovenstaande tabel met de gegevens over de „kleine” familie van prijsindexcijfers heeft opgesteld hoopt overigens oprecht de heer Van de Woestijne en andere geïnteresseerden van dienst te zijn geweest door op het bestaan ervan te wijzen. Wellicht vindt de discussie over de in wezen economische probleemstelling hierin een aangrijpingspunt voor verdere verdieping.

³⁾s-Gravenhage.

C. A. OOMENS.

³⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek: „De produktiestructuur van de Nederlandse volkshuishouding”, Deel I: „Input-output”-tabellen 1948-1956. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1960.

⁴⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek. Maandstatistiek van de Binnenlandse handel, het verbruik en de prijzen, oktober 1958. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist.

Promotie-perikelen

Dr. H. A. Brasz: Veranderingen in het Nederlandse communalisme. Sociologisch proefschrift 1960, verdedigd in de juridische faculteit van de Leidse Universiteit.

Dr. A. J. M. van Tienen: De andersmaatschappelijken. Sociologisch proefschrift 1960, verdedigd aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool.

Schrijvers van sociologische proefschriften moeten bij een hun vreemde faculteit hospiteren teneinde zich de doctorsbul te veroveren. De heer Dr. H. A. Brasz, voortgekomen uit de gemeentelijke administratie, voorzien van het belangrijkste getuigschrift in deze kring te verkrijgen, studeerde, toegelaten tot de Leidse universitaire examens, aldaar sociologie, maar hij moest voor het verdedigen van zijn sociologisch proefschrift aangaande „de gemeentebesturen als element in het Nederlandse stelsel van sociale beheersing” hospiteren bij de hem vreemde Leidse faculteit der rechtsgeleerdheid, om daar de doctorsbul te verkrijgen na het verdedigen van zijn proefschrift: „Veranderingen in het Nederlandse communalisme”. Ik heb de indruk dat deze promotie van de echtgeleerde schrijver niet geheel strekte tot voldoening van de faculteit noch tot volledige tevredenheid van de promovendus. Hij is aan de Vrije Universiteit van Amsterdam reeds gevorderd in het betreden van de wetenschappelijke loopbaan tot een „learning for students” en tot een „teaching for community”, welke garanderen dat hij in de toekomst deze loopbaan zal kunnen vervolgen.

Er is dus in dit leven volstrekt geen ongeluk geschied. Toch is de gehele gang van zaken voor iemand, die voor het congres, dat in 1955 te Rome door de „Union internationale des Villes” werd gehouden, een studie schreef, welke voor preadviseurs en bezoekers van dit congres een uitzonderlijk goede leiding aan de debatten gaf, niet geheel bevredigend ¹⁾. De opponenten bij de Leidse promotie op woensdag 19 oktober 1960 waren allereerst twee grote juristen, die, de een ernstig en keurig, de ander half spottend, zeker vol geest, in het sociologische proefschrift hakten, elk met een speciaal eigen juridisch bijltje. De jurist vraagt zekerheid, vaste lijnen, een precieze doelstelling, een duidelijke achtergrond voor het betoog. En zeker, daaraan ontbrak uit juridisch oogpunt wel het een en ander, al was het eindoordeel van de faculteit gunstig en hoffelijk uitgesproken, zoals alle toehoorders dit mochten verwachten. Men ging gesticht huiswaarts, vooropstellende dat de promotor, Prof. Dr. S. J. Groenman, toch het sociologische element op de voorgrond had gesteld.

Bij een theoretisch georiënteerd onderwerp, in een proefschrift bij de kop gevat, kan de man van de praktijk de vraag stellen, in hoever hij enige conclusie of enige fundering van een conclusie kan gebruiken voor zijn praktische werk. Wordt hem een in de praktijk geconstateerde ontwikkeling — bijv. in het geval van het „communalisme” — nu duidelijker en kan dit leiden tot een nieuw bestuursbeleid of tot een bepaalde daad, behorende geassocieerd

¹⁾ Dit is mijn persoonlijke indruk. Hierover heb ik Dr. Brasz persoonlijk volstrekt niet geraadpleegd.

Sociologen als D.P.

Het is niet van algemene bekendheid, dat een student, die in enige faculteit een sociologisch doctoraal examen heeft afgelegd, in Nederland toch niet de graad van doctor in de sociologie kan verkrijgen. De socioloog moet voor zijn promotie nog hospiteren. In Amsterdam kan de student met een sociologisch doctoraal examen hospiteren in de economische wetenschappen, in de rechtswetenschap en in de politieke en sociale wetenschappen. Ook in Utrecht moet de sociologisch doctorandus in een Verenigde faculteit promoveren.

Dit is niet veranderd door de wijziging, welke op aandrang van de Tweede Kamer is aangebracht in de wet op het wetenschappelijk onderwijs. Er is nu een faculteit van de sociale wetenschappen bijgekomen. Maar ook langs die weg kan de man met doctoraal examen sociologie niet promoveren in de sociologie. Bij de wet op het wetenschappelijk onderwijs is vastgehouden aan een faculteitspromotie en is niet de mogelijkheid geopend voor een promotie in elke studierichting. Daarom is ook onder de wet op het wetenschappelijk onderwijs een promotie in de sociologie bij ons onmogelijk.

te worden als een daad van publiek bestuur? Hiertoe zou de studie van Dr. Brasz, opgenomen in hoofdstuk VI, getiteld: „De gemeentelijke krachtsinspanning in Nederland als afhankelijke van factoren van sociale en culturele aard” kunnen dienen. De schrijver heeft een onderzoek ingesteld naar de samenhang tussen de omvang van de gemeentelijke krachtsinspanning en factoren als bevolkingsomvang (in verband met de gebiedsoppervlakte), groeiensnelheid (bijv. door kernvorming in de industriële sfeer), gemiddeld inkomen van de inwoners, graad van de (militante) politieke gezindheid. Hier wordt ook voor het eerst in de literatuur aandacht gegeven aan de kernfunctie van een bepaalde gemeente ²⁾.

Ik moet de verleiding weerstaan te gaan schrijven over het verband van de hier genoemde factoren met de ontwikkeling van de financiële verhouding van Rijk en gemeenten in de jaren 1930—1960. Dit zou een studie op zichzelf worden. Ik wil dus terugkomen op deze gedachte van Dr. Brasz: naarmate de omvang (en de dichtheid) van de bevolking toeneemt, neemt de krachtsinspanning meer dan evenredig toe. Over de gehele periode na 1850 gezien, heeft de demografische factor een overheersende invloed uitgeoefend op de toeneming van de gemeentelijke

²⁾ In een uit de commissie-Oud gevormde werkkommissie is uitvoerig gehandeld over de functie van de centrumgemeente, over de elementen welke die functie bepaalden en over de vraag, in hoeverre deze studie van invloed kon zijn op een eventueel voorstel, aan de volledige vergadering der commissie te doen. Dit voorstel is niet geboren.

krachtsinspanning. En zeker, zo zou ik daaraan willen toevoegen, op onze financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten.

De invloed van de demografische ontwikkeling spreekt natuurlijk het duidelijkst, wanneer de waarnemer zich kan beperken tot een betrekkelijk korte periode, liefst zelfs tot een neergang gevolgd door een opgang. Ik meen dat het nieuwe communalisme in Frankrijk van deze neergang gevolgd door een opgang thans een goed voorbeeld oplevert. Het is eigenlijk van algemene bekendheid, dat na 1940 enkele delen van Frankrijk in de periode van neergang voortsukkelden. Men kende de onderbevolking en zelfs de verlaten streken. Het was voor de toerist die per kano de Rhône afvoer een droeve ervaring, dat hij verlaten dorpjes passeerde, waar alle activiteit was gestopt. In de midden-hoge bergstreken van de Jura sprak hetzelfde verschijnsel. De jeugd, waarvoor ter plaatse geen werk bestond, week uit. De statistieken noteerden neergang.

Toch is er een kentering. Na 1950, misschien wel na 1955, valt in Frankrijk een nieuwe tendens te constateren: de terugkeer naar het platteland. Wat nog niet in de officiële statistieken kan worden gevonden, is te vinden in berichten over plaatselijke ontwikkeling. In de dagbladen (Figaro en Le Monde) wordt telkens voor kleine regionen geconstateerd: „L'exode rural paraît stoppé”. Dr. Brasz vindt als voorbeelden van zijn bovenvermelde stelling dat nu de langzame overgang van plaatselijke activiteiten, die in familieverband werden verricht, naar nieuwe plaatselijke industriële opbouw weer mogelijk blijkt. Deze kan thans weer een aantrekkingskracht vormen voor nieuwe investeringen, zonder dat de grootindustrie haar intrede doet. De kleine en de middenindustrie brengt mensen bijeen, die plaatselijk ook nieuwe politieke krachten oproepen. De doffe, belangenloze politiek maakt weer plaats voor militante politieke figuren. Er is weer belangstelling voor vraagstukken als wegeaanleg door de plaatselijke overheid. De landbouw, vroeger alleen uitgeoefend door de kleine arme boer, wordt aangeraakt door een ondernemingsgewijze produktie, welke een nieuwe groep der „salariés agricoles” vormt. Het aantal scholen der overheid moet toenemen. Ambtenaren doen, naast de „facteur”, hun intrede.

In deze geest interpreterende draagt Dr. Brasz ertoe bij, de staatkundige betekenis van het communalisme te benaderen en de belangstelling voor de bestuurlijke ontwikkeling te wekken, welke weer de aandacht trekt niet alleen van de sociologische maar ook van de juridische faculteiten onzer universiteiten. Die samenwerking is zeker nog niet groot. Voorlopig zal een bespreking van het proefschrift van Dr. Brasz wel geheel moeten worden overgelaten aan een Nederlandse socioloog.

Een bespreking van het proefschrift van Dr. A. J. M. van Tienen zal ook aan een socioloog moeten worden toevertrouwd. Ook hier is een aanvulling mogelijk. Want in zijn sociologisch proefschrift „De andersmaatschappelijke”, ter verkrijging van de graad van doctor aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool, werd de jonge doctor wetenschappelijk titulair opgenomen in de economische wetenschappen. De socioloog Prof. Dr. F. L.

Polak was zijn promotor. Het boek trekt dadelijk de aandacht van de bestuursjurist. Want Dr. Van Tienen plonst rechtstreeks in de ervaringsfeiten van de tak van publieke en private overheidszorg, wanneer hij betoogt, dat de andersmaatschappelijke niet in een bepaalde economische laag van de maatschappij worden gevonden.

„Onmaatschappelijkheid” vindt de maatschappelijk werker (in overheidsdienst of in private dienst) telkens in onderscheidene lagen der maatschappij. Trouwens, dit was ons bekend uit „De Idiot” van Dovstojeski. Deze schrijver en zijn hoofdfiguur uit dit boek waren beiden onmaatschappelijk, of liever, andersmaatschappelijk. Zij pasten beiden niet in de „leefwereld der anderen”³⁾. De hoofdfiguur uit het boek van Dovstojeski zoekt ook het gezelschap der onaangepasten, dus van waardeloze figuren. Deze zijn niet altijd maatschappelijke achterblijvers. Er kunnen ook vóórtrekkers onder schuilen.

Het is voor de bestuursjurist belangrijk, dat Dr. Van Tienen ook overgaat tot de „onmaatschappelijkheidsbestrijding”, want zo komt hij geheel op het werk van de „Fürsorge”, dat zijn nieuwste regeling vindt in het ontwerp „Bundessozialhilfegesetz”. In dit wetsontwerp worden richtlijnen gegeven voor elke vorm van hulpverlening. Er is een praktijk welke zich daarnaar richt. Bij ons is dit geheel anders. Onze Armenwet van 1912 onthoudt zich van bestuursrechtelijke voorschriften. Dr. Van Tienen kan dus in paragraaf 2: „De sfeer van de onmaatschappelijkheidsbestrijding” van zijn slothoofdstuk slechts even aanduiden, dat er een functionaris is, die in de overheidsdienst is opgenomen, wiens publieke plicht het is ook de onmaatschappelijke te steunen. Onze wetgeving en ons bestuursrecht onthouden zich van richtlijnen. Maar er is in alle gemeenten veel maatschappelijk werk. En zo komt dan Dr. Van Tienen tot zijn slotopmerking (blz. 123): hier ligt een taak die sociologen, medici, psychiaters, juristen, planologen, zielverzorgers en... economen slechts in gezamenlijk overleg kunnen uitvoeren. Alle faculteiten zijn bij deze opsomming „present”. Dr. Van Tienen kreeg dus terecht zijn doctorsgraad te Rotterdam.

Op het proefschrift van Dr. J. M. M. de Valk: „De evolutie van het wetbegrip in de sociologie; een historische en wetenschapssociologische studie”, die voor zijn promotie hospiteerde bij de Nederlandsche Economische Hoogeschool, is het bovenstaande mede van toepassing. De promotie zelve bezorgde ook een gelukkige dag voor de promotor, Prof. Dr. F. L. Polak, die jarenlang de Rotterdamse sociologische en economische studierichting mede mocht leiden. Een gevolg van hetgeen in mijn beschouwing werd opgemerkt is ook, dat de critici der sociologisch-van-inhoud-zijnde proefschriften zich over allerlei tijdschriften verspreiden. Ik vermoed, dat niet vele lezers van „E.-S.B.” zullen hebben kennisgenomen van de (weinig van waardering getuigende) bespreking van het proefschrift van Dr. A. J. M. van Tienen door Mevrouw Dra. M. Alexander-de Jager (sociologe, ambtelijk verbonden aan het Ministère van Maatschappelijk Werk te 's-Gravenhage). Deze kritiek verscheen in het „Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk”, nummer van 20 december 1960.

's-Gravenhage.

Prof. Mr. C. W. DE VRIES.

³⁾ Zie: „Onmaatschappelijkheid gezien vanuit het begrip betekenisgeving”, door G. Koek, ambtenaar Ministerie van Maatschappelijk Werk, in het „Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk”, 14e jrg., no. 6, 20 maart 1960.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De dollarkoers is tot en met 30 december op het onderste interventiepunt gebleven, een aanduiding, dat zelfs op de laatste dag, dat de banken in 1960 hebben gewerkt, zij zich met het repatriëren van buitenlandse uitzettingen onledig hebben gehouden. In 1961 opnieuw beginnende steeg de dollarkoers boven het bovengenoemde punt, zodat mag worden aangenomen, dat de banken zich wat haar binnenlandse liquiditeit betreft, verzadigd gevoelden. Het probleem, dat toen rees was, hoe de gelden rentegevend konden worden gemaakt. De pogingen een deel der gelden op de callgeldmarkt kwijt te raken, leidde slechts tot een verdere daling van de daggeldrente op 2 januari tot 1 pCt. Op 9 januari is de Minister van Financiën bereid een sluis te openen. Op deze datum bestaat de mogelijkheid tot inschrijving op drie-, zes-, negen- en twaalfmaands schatkistpromessen. Zoals men ziet wordt een uitgebreid assortiment geboden. Niet dat Z.Exc. om geld verlegen zit. Op 2 januari had hij nog f. 849 mln. bij De Nederlandsche Bank staan, van welk bedrag reeds ruim f. 300 mln. was afgetrokken voor de vorming van een valutapot, die t.z.t. zal worden gebruikt voor aflossing van buitenlandse schuld. Men zou in de tender een openmarktoperatie, dus een monetaire actie van staatswege kunnen zien. De markt kan wel wat kort papier gebruiken. Het bedrag der uitstaande promessen is van ruim f. 2 mrd. eind 1958, via f. 539 mln. ultimo 1959 tot f. 247 mln. eind vorig jaar gedaald. Hoeveel biljetten inmiddels tot papier met resterende looptijden korter dan een jaar zijn gerijpt, kan helaas niet worden nagegaan.

Kapitaalmarkt.

In ons zo dynamische land moeten de cijferreeksen, die ons in staat moeten stellen de grote lijnen van de ontwikkeling te volgen, zo nu en dan worden gemoderniseerd. Het A.N.P.-C.B.S.-beursindexcijfer, onmisbaar middel om uit de wirwar van honderden beursnoteringen de overheersende tendentie af te leiden, is met ingang van 1961 vernieuwd. Gedeeltelijk betekent dit een uitbreiding, nl. van het aantal verwerkte koersen, gedeeltelijk is het een hergroepering — o.a. is Hoogovens naar de internationale concerns verhuisd, ofschoon deze onderneming in Nederland haar bedrijf uitoefent en slechts deelnemingen in het buitenland bezit —, tenslotte verdwijnen de Indonesische fondsen, die trouwens reeds tot Cultures waren omgedoopt, waardoor de afgebroken banden met Indonesië in de nieuwe opstelling hun weerslag vinden.

Van de gelegenheid is gebruik gemaakt enige verdere wijziging in de cijfers aan de voet van de kroniek aan te brengen. In het bijzonder vestigen wij de aandacht op het cijfer van het gemiddelde effectenrendement van staatsleningen met een looptijd langer dan 10 jaar en op de rendementscijfers voor twee groepen van aandelen, welke laatste elke 14 dagen zullen worden opgenomen.

De verslagweek verliep zonder schokken. De concentratie in het bedrijfsleven schrijdt verder voort. Polynorm-Verblifa, Teixeira de Mattos-Forum-Bank, Zoutindustrie-Ketjen waren ten aanzien hiervan in het nieuws.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec.		6 jan. 1961
	1960	H. & L. 1961	
Algemeen	395	397 — 391	397
Intern. concerns	564	566 — 555	564

	29 dec.		H. & L. 1961	6 jan. 1961
	1960			
Industrie	329	333 — 331		332
Scheepvaart	176	181 — 177		181
Banken	220	222 — 218		222
Handel enz.,	149	151 — 150		151

Bron: A.N.P.—C.B.S., Prijscourant.

Koersen.

Kon. Petroleum	f. 123,10	f. 127,50
Philips G.B.	1.183 $\frac{3}{4}$	1.166
Unilever	785	784
Hoogovens, n.r.c.	789	788
A.K.U.	486 $\frac{1}{2}$	485 $\frac{1}{2}$
Kon. Ned. Zoutind., n.r.c.	1.035	1.069
Zwanenberg- Organon	870	875
Rotterd. Droogdok	490 $\frac{1}{2}$	493
Robeco	f. 237	f. 238,50
Amsterd. Bank	392	391

New York.

Dow Jones Industrials	616	622
-----------------------	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. a) ...	4,20	4,18
Aand.: internatio- nalen a)	2,80	
lokalen a)	3,38	
Disconto driemaands schatkistpapier	1,50	1%

a) Amsterdamsche Bank, Veertiendaags beursoverzicht.

C. D. JONGMAN.

STATISTIEKEN

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN ^{1) 2)}

1948 = 100	1958	1959	1960			
			juli	aug.	sept.	okt.
Voedingsmiddelen:						
Plantaardige	138	147	137	129	126	126
Dierlijke	104	113	99	99	101	106
Totaal voedings- middelen	120	129	117	113	113	115
Grondstoffen voor:						
Houtwaren	148	141	156	156	156	156
Chemische produkten	119	112	108	106	104	106
Textielwaren	119	114	117	117	118	118
Leer en Leerwaren ..	114	151	126	126	124	123
Metaalwaren	155	154	159	158	158	157
Papier	113	108	110	111	111	111
Hulpstoffen	222	211	205	205	206	205
Totaal grond- en hulpstoffen	172	168	166	166	166	166
AfgeWERkte produkten:						
Glas, aardewerk enz.	169	170	172	172	172	172
Houtwaren	120	118	121	121	121	121
Chemische produkten	129	127	128	124	123	123
Textielwaren	132	129	131	132	132	132
Leer- en Rubberwaren	136	141	143	143	143	143
Metaalwaren	144	145	146	146	147	147
Papierwaren	150	147	146	146	147	147
Gefabriceerde voedings- en genotmid- delen	142	141	140	139	139	140
Overige produkten	141	161	147	146	145	147
Totaal afgew. produkten	139	139	138	138	138	138
Algemeen indexcijfer	141	142	138	137	137	137

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

Het **LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT** vraagt voor de afdeling Streekonderzoek een

sociaal-economisch medewerker

ec. drs. of ir.,

die in Groningen gestationeerd zal worden.

Gezocht wordt iemand die enige jaren werkzaam is geweest op sociaal-economisch terrein.

Salarisgrenzen van f. 669,77 tot f. 1.113,77 evt. f. 1.276,77 per maand excl. huurcompensatie 1960.

Brieven met uitvoerige inlichtingen naar Conradkade 175, Den Haag.

Het beheer van pensioenfondsen

Beheerders van pensioenfondsen dragen een grote verantwoordelijkheid. Hun taak wordt aanmerkelijk verlicht indien zij gebruik maken van de adviezen van ons gespecialiseerde

Bureau voor Pensioenfondsen

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

ADVIESBUREAU VOOR BEDRIJFSORGANISATIE EN
ARBEIDSTECHNISCHE RESEARCH

— gespecialiseerd in één industrietak —
zoekt een

LEIDER voor zijn RESEARCHAFDELING

Het betreft hier het voorbereiden en doen uitvoeren van arbeidstechnische research-projecten in - tot de industrietak behorende - bedrijven, alsmede meer theoretisch gerichte onderzoeken op loontechnisch en bedrijfs-economisch terrein.

Een gedegen kennis en ervaring op het gebied van de arbeidstechniek en daarmee verband houdende statistische bewerkingen is vereist.

Leeftijd: minstens 35 jaar.

Ontwikkelingsniveau: economisch drs.!

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven, met uitvoerige inlichtingen omtrent theoretische opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke omstandigheden, binnen tien dagen te richten aan het LABORATORIUM VOOR TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE, Vossiusstr. 54-55, Amsterdam-Z., onder letters: B.L.R.

*minifon, de handige
zakdicteermachine
van 8 ons,
die - dank zij werking
op batterijen,
autoaccu of lichtnet -
overal paraat is.*

waar u heengaat ...

de **minifon** gaat met u mee!

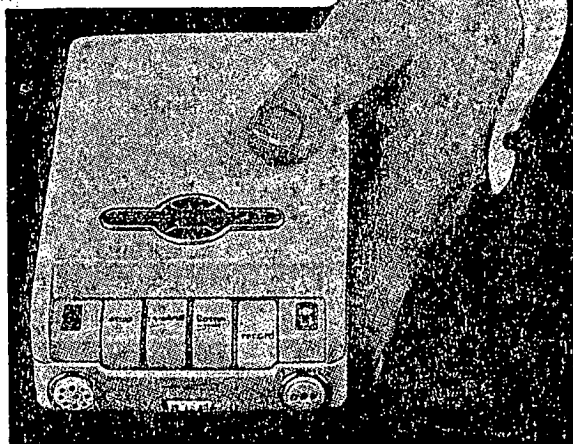
thans in 4 modellen:

Attaché voor dictaat
onderweg of op kantoor;

P 55 voor ononderbroken
opname tot 5 uur;

HiFi ook voor perfecte
muziekopname
(tot 12.000 Hz);

Office voor kantoorgebruik;
tevens voor het uitwerken
van op de attaché
opgenomen tekst.

Veenman kantoormachines n.v.

Vraag prospectus **E**
en vermeld a.u.b. het
model waarin u belang
stelt.

Rotterdam, Goudsesingel 108, tel. (010) 120196 - Amsterdam, Keizersgracht 480, tel. (020) 33898 - Hengelo, Enschedesestraat 39, tel. (05400) 8565

Vul vandáág de label in!

OVER 25 WEKEN

Of zoveel vroeger of later u met vakantie gaat!

PRIJST U

DEZE DAG

Hoe stelt u zich uw komende vakantie voor? Wilt u er helemaal „uit” zijn? Of wilt u heerlijk uitgaan? Wilt u graag 'n heleboel zien? Of ligt u liever ergens met uw ogen dicht? Wilt u romantisch de natuur in? Of zoekt u bij voorkeur de cultuur op? U kunt gelukkig willen wat u wilt... in de beide NRV Vakantiegidsen (vraag er een aan!) ziet u duizend-en-een mogelijkheden!

De NRV verzorgt zowel „alles-inclusieve” groepsreizen (met een exclusief karakter!) als volkomen vrije privé-vakanties met maximum service. Hoe u reist, de NRV is altijd graag uw vertrouwde, ervaren vakantieadviseur! Als u nu inlichtingen vraagt, kunt u nog van alle NRV-mogelijkheden volop profiteren!

De privé reizen-gids
verschijnt 24 februari